

B. M. II 26.
A. 2, 3.

Q. B. V. D. T. O. M.

DISSERTATIONEM
Juris Publici

B
II R
1790

De X 1876153

IMPERII RECES- SIBUS

von

Reichs-Abschieden /

Publicè disputandam
proponit

Citel Bernhardt Lib. Baro vom Stein.

PRÆSIDE

ERICO MAURITIO, U. J. D.
& P. P.

In Auditorio Jctorum

Ad diem XIV. Maji,

Horis matutin.

TUBINGÆ,

Typis JOHAN - HENRICI REISII,
ANNO MDCCLXXXVII.

PRÆFATIO.

CUM animum induxissem, ante discessum ex Academia hac, de Materia quadam Juris Publici cum Commilitonibus publicè differere, commodum in mentem venit, in Imperio nostro, inprimis fas esse, quid sint, qui vulgò vocantur Reccessus, nostris *Reichs = Abschied* / rectè compertum habere. Si enim in Republica præcipua Practicæ Philosophiæ illa est consideratio, quæ circa Jura Majestatis versatur, inter quæ eminet illa, quæ est circa leges potestas; facile patet non leve esse operæ pretium. de his, utpote, quæ cum Legibus in Comitibus latis idem sunt, disquirere. Quamvis autem non nisi pauca hujus materiæ attingant singuli Juris Publici Scriptores, non tamen quenquam temerè id in argumentum trahere posse autumo, quasi quidquam ideò decedat dignitati ejus, quod addere potiùs aliquid videtur, rectè rem perpendentium Judicio. A vobis autem Lectores Benevoli, tanto promptiorem mihi promitto veniam, si non omnia ubique acu tetigisse in re minus hæctenus explicata visus fuero.

THESIS I.

Germanos antiquissimis temporibus, cum Galliæ, Britannia, Hispaniæ, ac Illyrici primis habitatoribus, originem, gentem, linguam celticam, Græcis ita appellatam, communia habuisse, post eruditionem Philippi Cluveri operam, in Germaniæ Antiquæ descriptione *lib. 1. cap. 5. seqq. nonnullis*, nemo

A

teme-

temerè dubitat. At communes, quamvis uni, in tot tamen amplissima spatia divisæ genti, Conventus, vel Comitiorum Decreta, nemo antiquorum tribuit. Inde Celtæ diversis paulatim nominibus distingui cœpere, ac inter eos, quos recentiori, ac paulo ante Taciti ætatem nato nomine, Germanos dicimus, multis seculis ante, (observante eodem Cluverio) Theutisci appellati sunt. Suos illis deinceps, à reliquis diversas, ut ditiones, ita linguam, Principes, Respublicas fuisse, satis consensu autorum liquet. Nec vel sic tamen omnes Germani unius Imperii vinculo conjuncti vixere, divisi enim & ipsi iterum, in populos plurimos, Tacito ex antiquis, ex recentioribus Cluverio exactè commemoratos, tot ferè Respublicas, quot populos diversos habuere. Singulis sui quidam conventus, Concilia appellat Tacitus, *libro de Moribus Germanorum*, fuere. Nec ea unius generis. *De minoribus*, inquit, *rebus, principes consultant, de majoribus omnes, ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud Principes pertractentur.* Ita enim legimus ex Hugonis Grotii correctione, ubi vulgati libri habent pertractentur, quod sensum congruum non exprimit. Universorum ergò aliqua fuerunt; totius populi, principum & Seniorum reliqua. Non est verò dubium, excepisse hos conventus, Decreta quædam, consensu illorum, qui partem eorum faciebant, probata, quæ hodiè ex mutua illa conventionem, Recessus, barbaro vocabulo appellamus. Quin commemorat etiam Tacitus, quid in illis ageretur, ac definiretur. Inter plura alia, quæ ibi legi possunt; *Eliguntur, ait, in iisdem conciliis & Principes, qui jura per pagos vicoss reddant.* Sed particularia illa gentis alicujus inter Germanos, non Germanorum omnium conventus & Comitiorum Decreta fuisse, satis patet. Ut inde quidem ad Originem vel Comitiorum nostrorum universalium, vel Recessuum Imperii concludere, vix integrum sit.

II. Melchior Goldastus Haimensfeldius, in *prefatione*, quam præmisit tomo tertio Imperatorum, Augustorum, Cæsarum ac Regum S. Imperii Romano Theutonici Recessuum, Constitutionum, &c. *ad Jacobum Angliæ Regem*, agnoscit quidem Germanicas gentes sub nullo certo, aut publico Imperio, in nationes

tionem: divisas, quasque suis moribus & consuetudinibus, sua libertate, sub Regum (ut vocat) singulorum ditione vixisse. Cæterum belli tempestate ingruente, aut necessitate aliqua exigente, cunctos Reges atque Principes de Republica deliberaturos inditis Comitibus concurrere solitos in commune consulentes, quid opus facto foret, ac ibi, communibus Regum ac populorum suffragiis, Imperatorem creari solitum, autumat. Ita à Germanis & Gallis, tempore Julii Cæsaris, Ariovistum electum Imperatorem contra Romanos, ita Augusti ævo, Harminio Cheruscorum Regi imperium collatum, atque ita Alaricum, Redagufum, Gothos, Godesilum Vandalorum Attilam Hunnorum Reges communi in Comitibus Generalibus Germanorum, sæpe etiam accedentium aliorum populorum consensu electos, ac cum summa potestate rei militari præfectos, fuisse. Sed fallitur vir doctus, & quod à Germanis omnibus electos putat Duces, qui nonnullarum solum nationum consensu Principes ipsorum erant: & quod in Comitibus universalibus factum putat, quod in particularibus solum illarum nationum, vel nonnullarum, Imperio, aut foedere junctarum, conventibus. Quod si probasset etiam, convenisse illo rerum statu ex Germaniæ populis omnibus, ad hos conventus, selectos, id non ex vi communis Imperii, aut necessitatis aliqujus factum; sed arbitrii & libertatis meræ fuisset, ac foederatorum conventus aliquis potius, quàm Imperii unius comitia, ac quæ concludere placuisset, foedus vicinarum & lingua communi junctarum nationum unius gentis, non Recessus Imperii, jure meritoque appellari potuissent.

III. Cæterum, Francis deinceps paulatim inter Germanicas gentes, caput præ reliquis efferentibus, propiùs nonnihil perveniri posse videtur ad conventus, qui speciem Comitiorum universalium referunt, adeoque quod inde consequens, originem Recessuum Imperii Germanici. Insederant illi jam pridem, ac florentibus adhuc Romanorum rebus, eximiam Germaniæ parte, quæ hodieque Franconiæ nomine venit, à Bojohemo usque cis Thuringorum saltum, in Saxoniam usque inferiorem partem: quibus deinceps etiam accessione Chamavorum, Bructarorum, & Ampsivariorum, addidi incolæ provinciarum à Du-

catu Bergensi in Würtengensem usque ; tum victis Aleman-
 dis Svevia , Helvetia , Bavaria , ac superatis Hermenfrido Thu-
 ringiæ ac deinceps Ratbodo Frisiæ Rege , Thuringia quoque &
 Frisia accessit. Sed & , quæ Burgundiones & Gothi in Gallia oc-
 cuparant , iis mox paruerunt. Cum ergò unius Imperio hæ di-
 tiones omnes continerentur , ac unam adeò civitatem , vel Rem-
 publicam constituerent , non dubium , nationes , quæ eo contine-
 bantur , Germanicas , publicos etiam ex more gentis habuisse ,
 conventus. Quin imò disertè id factum ait , & modum etiam ,
 qualem acceperat ex Adelhardi Caroli Magni agnati & Consilia-
 rii libello de ordine palatii describit hinc. Marus Archi- Episco-
 pus Rhemensis ad Franciæ Episcopos , Epist. 3. cap. 29. *Consuetu-
 do , (scribit) tunc temporis trita erat , ut non sæpius , sed bis in anno
 placita duo tenerentur. Unum quando ordinabatur status totius
 Regni ad anni vertentis spatium : quod ordinatum , nullus eventus
 rerum , nisi summa necessitas , quæ similiter toti Regno incumberebat ,
 mutabat. In quo placito generalitas universaliorum Majorum ,
 tam Clericorum , quàm Laicorum conveniebat. Seniores propter
 consilium ordinandum : Minores propter idem consilium suscipien-
 dum & interdum pariter tractandum , & non ex potestate , sed ex
 proprio mentis intellectu vel sententia confirmandum.* Sigeber-
 tus Gemblacensis Monachus , qui seculo 12. vixit , jam ad annum
 662. Chronici , adeo observatum etiam statum Comitiorum hu-
 jusmodi tempus monet , ut cum reliqua (ut ipse putat ,) deficerent
 à veterum institutis in Regno Francico hoc duraret tamen. *Ab-
 hinc , ait , Francorum Regibus à solita fortitudine & scientiâ degene-
 rantibus , Regni potentia disponebatur per Majores Domus , Regibus
 solo nomine regnantibus , quibus moris erat principari quidem se-
 cundum genus , & nihil agere vel disponere , quàm irrationabiliter ,
 edere & bibere domique morari , & Kalendis Maji præsidere
 coram tota gente , & salutare & salutari obsequia & dona
 accipere & rependere , & sic secum usque ad alium Majum permane-
 re.* Confer observata in eam rem à viris longè doctissimis & ha-
 rum rerum peritissimis , Hermanno Conringio dissert. *de Germani-
 ci Imperii Civibus , & Lehmanno in Spirensi Chronico lib. 2. cap. 37.*
 Sequuntur autem Comititia necessariò Decreta Comitiorum. Ex-
 tant

tant eorum quædam in Bibliotheca Cardinalis Mazarini Manuscripta. Sed & illorum nonnulla illius ætatis exhibet Goldastus tom. 3. collectionis *Constitut. Imperialium* ubi p. 117. legitur, *Recessus sive capitulare Comitiorum Ratisponensium à Carolomanno primo Francorum Principe regnate Childerico II. celebratorum*, ut habet inscriptio: cujus tamen fidem minimè præstamus, imprimis cum Cardinalem Cusanum Decretum hoc tribuere Carolo Magno sciamus, & non statuum omnium, sed Episcoporum saltem, nonnullorum in iis sit mentio. Exhibet insuper *Decretum Comitiorum Listinensium*, eodem Carolomanno rerum potente, & *Recessus sive Capitulare Comitiorum Metensium à Pipino Francorum Rege anno 755. celebratorum*.

IV. Neque tamen vel hæc Comitia universæ Germaniæ Comitia, neque Decreta eorum Recessus Imperii Germanici universi dici posse existimamus, quod illâ quidem ætate Saxones, ac qui eo nomine continebantur Ostphali Westpali, & Angrivarij ac Pannonia superior Francico nondum cessissent Imperio. *Saxonia autem non modica est Germaniæ pars, & ad eam, quæ Francis incolitur latitudine dupla putatur, cum longitudine possit esse consimilis*, ut ipse Eginhardus Cancellarius Caroli Magni Imper. in vita ejus memoriæ prodidit. Partis ergò Germanorum Decreta hæc erant non Universales Recessus Imperii totius Germanici. At Saxonibus, & Pannonia, ac quicquid restabat Germanici nominis, felicibus armis Caroli Magni in unum corpus Francici Imperii collectis, sub uno jam Imperatore & Rege Germaniæ vivere cæpit. Eginhardus, non ante desuisse à cruentissimo bello cum Francis Saxones commemorat, quam propositâ à Rege conditione inter alia, *ut Francis adunati unus cum eis populus efficerentur*. Autor Anonymus, qui carmine descripsit Caroli Magni tempora, ad annum 803.

permissi legibus uti

Saxones patriis & libertatis honore.

Hoc sunt postremo sociati fœdere Francis,

Ut gens & populus fieret concorditer unus.

V. Ex hoc ergò tempore Germanorum universales Conventus, ostendit vetus Historia. At cum non Germaniæ solùm,

A 3

sed

sed & Gallia & Italia Regna Francici juris tum essent, non Germania solum, sed trium horum Regnorum hos Conventus fuisse liquet, ac quod inde consequitur etiam Recessus non solius Germaniae, quod rectè observat diligentissimus Goldastus Praef. in tom. tertium, qui Generalia Comitium omnium horum Regnorum conventus, Particularia, unius Regni membrorum conventus indigitat. *Particularia*, verba ipsius sunt, *Comitia*, quae nostris moribus sola nunc obtinent, *singulorum fuere privatim Regnorum*. Addit deinceps ea, de quibus in Generalibus Conventibus communi consensu convenerat, Latine, Germanicè, ac Gallicè promulgari, consueti fuisse moris, ac appellata esse Capitula; Illa verò, quae singulorum Regnorum essent, **Decreta**, **Denunciations** dictas; non modò, quod ea populo denunciarentur, verum etiam, quod Rex vicinis sociis, & Amicis Regibus, ut in Regnis quoque suis publicarentur, auctoritateque sua confirmarent, denunciavit, qui mos inter Germaniae imprimis & Galliae Reges admodum solennis ipsi fuisse dicitur. Quod tamen, unde acceperit, nobis non constat, ac suo ideò illa loco relinquimus. Recessus huiusmodi Caroli Magni exhibet plures Goldastus tom. in primis tertio à pag. 120. usque ad 159. quos omnes genuinos tamen esse, vix quisquam erudito lectori persuaserit. Atque hic jam primum universa Germania, & ex omnibus ejus Provinciis aliqui, Comitibus publicis interfuere, & primum illa universa pro legibus habuit, totius Imperii Germanici Comitiorum Decreta. Primaque haud dubiè est illa Recessuum Origo. Sive enim communes illis cum Longobardis & Francis aliquis hoc nomine appellare velit, sive particulares, Denunciations dictas Goldasto, hanc ætatem habent. Variè deinceps se res habuit, dum Ludovici Germanici ætate soli Germani non intermixtis aliis populis sua Comitium, suos peculiaris Imperii Recessus, dein conjuncti cum Lotharingiae Regno, communes cum illius incolis habuere, separatas tamen à rationibus Gallorum, quod postremum saltem post millesimum annum obtinuisse, agnoscit etiam Goldastus in *praefat. ad Sereniss. Britanniae Regem*, ad totum 3tium.

VI. Decreta hæc Comitiorum, Recessus, vulgato, sed barbaro

baro vocabuio dicta, ut rectè post Goldastum in Repfca pro Imperio c. 10. p. 104. monet Lymnæus. tom. 4. *Juris publici ad n. 194.* Germanis Reichs Abschied definit Daniel Otto *Dissertationis Juridico Politicæ de Jure publico Imperii Romani cap. 12. ex Bortio: quod sint communes, Reipublica, seu Imperatoris & statuum sponsiones, ad ipsam administrationem spectantes.* Ad eundem ferè modum Brautlach in *Epitome Jurisprudentiæ publicæ universæ lib. 1. cap. 1. n. 20.* Sunt, ait, communes Reipublicæ seu Imperatoris & statuum sponsiones, ad ipsam Imperii administrationem & gubernationem ab Imperatoribus, & Imperii statibus variis in Comitibus sancitæ. Cujus verba sua fecit etiam Besoldus thesauro Practico voce Reichs Abschied/ & Adamus Riccius, Jctus & Regiomontanæ Academiæ primarius Professor in tractatu de *librorum Juris Romani quantitate & qualitate p. 256.* Cæterum ut per sponsionem statuum mutuam constituentur Recessus, non tamen ipsa sponsio, sed quod ex sponsione nascitur Recessus fuerit. Sed ex aliis causis definitionem hanc improbant, tum Gothofredus Fibigius *Electorum, Juris publici Semidecade 8. quest. 2. n. 19. & seqq.* eumque sequutus Magnus Dominus Johan. Helvicus Schützius, Cæsareæ Majestatis Consiliarius & supremi Imperii Judici Assessor in *Collegio Juris publici* manuscripto tit. 1. in *Expositione positionis 23.* Quare Fibigius describit Recessus, quod sint *leges, de iis, quæ ad Reipublicæ administrationem spectant, negotiis, Cæsaris statuumque consensu constitutæ, & ab Imperatore solo promulgatæ;* In qua duo præcipuè nobis minimè se probant 1. quod ad ea negotia, quæ ad administrationem Reipublicæ spectant, Recessus restringat, cum etiam ad constituendam & augendam Reipublicam continere, possint quædam, & contineant interdum. 2. Promulgationem, vel publicationem soli Imperatori adscribat, quod tamen perpetuum & universale non esse pridem monuerunt alii Jurispublici Scriptores, & probare contendunt verbis proœmii Ordinationis Cameralis de anno 1555. in fine ibi: *welche mit Rath / Zuthun und Vergleich der Chur Fürsten / Fürsten / und der Stände / durch eine sondere Constitution in das heilige Reich publiciret worden.* Describi commodius videntur, quod sint *leges universa-*

verfales in Comitii Imperii Germanici, ab iis, qui jus
 ferendi habent, legitimè constitutæ, & promulgatæ.
 Universales autem leges appellamus, non quod omnes Imperii
 subditos, omnes Recessus obstringant, cum quædam iis continean-
 tur, quæ concepta sint in certum personarum genus; sed quod
 normam omnibus in Imperio viventibus, ejus ordinis præscri-
 bant. Unde dicantur Recessus, ambiguum est. DN. Johan. Ot-
 to Tabor eleganti sarcasmo hanc quæstionem jocabundum non
 neminem resolvisse tradit. *Racemat. Crim. p. 439.* quod ab illis
 multi recedere, nec quisquam iis morem gerere amet. Gothofre-
 dus Fibigius *Elect. Jurispr. semidec. 8. quest. 2. n. 14.* quod sint
instar secretorum Imperii Recessus animorum, sive cogitationes re-
conditæ Cesaris statuumque Imperii; vel quod per eas à variis dis-
sensionibus recedatur, appellatas existimat. DN. Johan. Helvicus
 Schützius *d. l.* quod *sub ipsum discessum vel Recessum, seu post con-*
sultationes & deliberationes finitas, constituentur atque deinceps
discedatur, appellatas judicat. Nobis levioris operæ videtur in
 ista inquirere, quàm ut multùm occupare studiosam alicujus in-
 dustriam debeant. Appellantur alio nomine Imperii Con-
 stitutiones. Quod vocabulum idem significare cum Re-
 cessibus notat Befold. *Thesauro Practico voce R. U. Reinkingh.*
de Regimine secul. & Ecclesiastico libr. 2. class. 2. c. 5. n. 46. Struv. *ad tit.*
ff. d. Constit. Principum th. 33. Recessus Comitiorum, Reinking
d. l. Ordinationes Imperii Struvius *d. l.* Germanicè *Reichs-*
Abschied / Reichstags-Abschiede post pl. Fibigius in *Elect. d. quest.*
n. 12. *Reichs-Satzungen / Reinkingh. d. l. Reichs-Ordnungen /*
Struvius d. l. Reichstags-Ordnung / Fibigius d. l. Quam varia
 significet Recessus attingere præter rem fuerit, sublata jam per de-
 finitionem ejus, si qua est, ambiguitate; qui id quoque scire ex-
 petit, adeat Fibigium dicta *quest. 2.*

VII. Unde liquet, rectè Bullam Auream inter Imperii Re-
 cessus referri. Eam enim in Comitii Germanicis ab Imperato-
 re & Statibus latam, controversia vacat, ex verbis ult. *proemii*
ibi, in solenni Curia nostra Nuremberg, assidentibus, nobis omni-
bis Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & Secularibus, ac alio-

rum Principum, Comitum, Baronum, Procerum, Nobilium, & Civitatum multitudine numerosa &c. *matura deliberatione præviam.* Confer definitionem Bullæ aureæ DN. Georg. Theodori Dieterici *in Notis ad Auream Bullam pag. 3.* Atque ita sentire videtur Brautlach, *in Epitome lib. 1. cap. 1. n. 18.* Ubi *Constitutiones*, ait, *de Jure & Statu publico late potissimum in Aurea Bulla & reliquis novissimis Imperii Recessibus consistunt.* Wehnerus in *Practicis observationibus*, voce *Reichstag.* p. mihi. 417. in verbis. *Olim ex Aurea Bulla Caroli quarti patet solos Reges vel Imperatores Decreta Imperii, Reichs-Abschiede / signasse.* adde Riccium *Tractat. de librorum Juris Romani quantitate & qualitate p. 257.* Atque in hanc sententiam convenire videntur etiam omnes illi, qui *Constitutiones & Ordinationes Imperii* idem quod *Recessus Imperii* notare volunt, quales Befoldus, Reinkinghius, Struvius, alii. Ast distinguere eam à *Recessibus Imperii* videtur vulgaris loquendi usus, & ex *Scriptoribus Juris publici* Fibigius, qui interdum *Fundamentales leges*, ac *Auream Bullam & Capitulationem Recessibus* opponit, ut facit *semidec. 4. quest. 4. n. 11. & n. 12. & semidec. 8. quest. 3. n. 19.* A qua sententia vix discedere videtur Lymnaeus in *Observationibus ad proœmium Aureæ Bullæ editis*, *observ. 22. & 23.* ibi enim, & descriptionem Bullæ Aureæ Domini Dieterici rejicit, & in nonnullis cum solis *Electores Imperatorem* negotium communicasse ait. Sed & *Limnæi* ista non firmo talo consistunt, & *Fibigius* sibi *semidec. 4. quest. 5.* ipse contradicit. Quærit enim ibi, *utrum Constitutiones & LL. Imperii, nimirum Auream Bullam, Pacem Regiosam & Profanam, Capitulationem Imperatoriam, Cæterosq; Recessus Imperii abrogare liceat?* Sanè *Conscriptores ultimæ Ordin. Judiciæ Aulicæ* sub nomine *aller Reichs-Abschiede* complecti etiam *Bullam Auream* docet. *S. penult.* so sollen auch unsere re,

VIII. De *Capitulationibus antiquioribus*, vix aliquis certò affirmaverit, eas propriè pertinere ad *Imperii Recessus.* At postquam *Instrumento Pacis Cæsareo Svecico art. 8. §. Habeantur, &c.* cautum est, quod subjicimus: *In proximis Comitibus emendentur inprimis anteriorum Conventuum defectus, ac tum quoque de Electione Romanorum Regum certa constantiq; Cæsarea Capitulatione*

B

tione

zione constituenda &c. ex communi statuum consensu agetur & statuatur: & in sequentibus duabus Capitulationibus Ferdinandi IV. & Leopoldi Invictissimi Imperatoris, in proœmio & sine Capitulationis, verba illa leguntur: Daß wir uns demnach aus freyem gnädigen Willen/ mit denselben unsern lieben Neven / Oheimen und Churfürsten/ vor sich und samentliche Fürsten und Stände des Heil. Römischen Reichs/ dieser nachfolgenden Articul gnädig und und pacis-weise vereiniget / vertragen und angenommen/ verglichen und zugesaget haben / & in fine utriusque, art. ult. Solches alles und jedes haben wir Römischer König den gedachten Churfürsten vor sich und im Namen des Heil. Römischen Reichs geredet/ versprochen: quæ in reliquis prioribus ubique omissa esse palam est; hodiè, siquidem etiam monitorum, quæ, ad Capitulationem Ferdinandi IV. & Leopoldi exhibita à Statibus esse meminimus, legitimè ratio habita fuerit, eas inter Recessus computare minimè veremur.

IX. Constitutiones Pacis Religiosæ & Profanæ, ad Recessus ex eadem causa spectant, quod & ipsæ in Comitibus & Cæsaris statuumque consensu promulgatæ in vim legis universalis hodiè observari debeant. Reichs=Abschied de ann. 1555. §. Zu solcher vorgezogener Berathschlagung: Reichs=Abschied de Anno 1557. §. und als der Churfürsten & seq. R. A. de Anno 1559. §. Die weil aber dasselbige: R. A. de Anno 1566. §. Und nachdem dann. R. A. de Anno 1582. §. Welche von wegen aller Churfürsten. Et R. A. zu Regenspurg de Anno 1594. §. Was dann wir: R. A. zu Regenspurg de Anno 1613. §. So seynd wir auch. Quod ipsum etiam in omnibus inde à tempore Ferdinandi I. conscriptis Capitulationibus cernere est, & in novissima Leopoldi Imperatoris artic. 2. ibi: Den Frieden in Religion= und Profan= Sachen / den Land= Frieden/ samt der Handhabung desselben/ wie auf dem zu Augspurg im Jahr 1555. gehaltenem Reichstag aufgerichtet/ angenommen / verabschiedet und verbessert / auch in denen darauf erfolgten Reichs=Abschieden wiederholet und confirmirt worden. Et in Instrumento Pacis Casareo Svecico art. 5. v. 1. ibi: *Transactio Anno 1552. Passavii inita, & hanc Anno 1555. sequuta pax Religionis, prout ea anno 1556. Augusta Vindelicorum, & post in diversis Sacri*

Sacri Imperii Romani Comitiiis universalibus confirmata fuit, in omnibus suis Capitulis, unanimi Imperatoris, Electorum, Principum ac Statuum utriusque Religionis consensu initis, & conclusis, rata habeatur, sancteque & inviolabiliter observatur. Transactio tamen illa Anni 1552. ante Annum 1555. quo à Statibus omnibus in Comitiiis probata fuit, Recessus Imperii dici nondum potuit, utpote de qua inter Imperatorem solum & Mauritium Electorem convenerit, non etiam status reliquos, quorum deinceps deliberationes & conclusiones circa negotium hoc exceptit Recessus de Anno 1555. Ut rectissime, & ex sententia Imperii Recessuum ac Instrumenti Pacis nobis scripsisse alicubi videatur Vir doctus. *Mansisse Transactionem Passaviensem intra terminos private alicujus compositionis inter belligerantes utringque partes. Quare ea, quæ publicum Imperii statum concernebant, ad futura Comiticia rejecta sunt. Nec Transactio hæc nomen Constitutionis universalis sibi unquam arrogavit, aut Recessibus Imperii inserta est. Falluntur ergò qui in hac transactione Pacis Religiosæ fundamentum querunt: cum illud potius in Recessu Comitiorum Augustanorum Anno 1555. habitorum investigandum sit.* Instrumentum Pacis Cæsareo-Svecicum, & Cæsareo-Gallicum, & ipsa inter Recessus hodie Jure meritoque referri, docet ultimus Recessus de Anno 1654. cujus partem facit præcipuam, & subscriptio ac approbatio statuum in Comitiiis anni illius. Quo eodem jure censentur etiam, arctior Exequendi modus, & Recessus Executionis Norimbergensis. De Ordinatione Camerae, Ordinationibus quæ vocantur *Policey-Ordnung / Münz-Ordnung / des Regiments-Ordnung* / & ejus generis aliis res etiam minus dubii habet.

X. Distingui possunt in Recessus Comitiorum universalium, & Particularium. Universalium Comitiorum illos dicimus, qui concipiuntur in Comitiiis generalibus, ad quæ omnes status convocantur. De quibus integro tractatu ferè agit Arumæus, Bertram, Schützius *Disp. ult. tom. 1.* Limnæus *lib. 9. cap. 1.* & in *additionum tomis duobus.* Particularia, quæ concipiuntur in Comitiiis, ubi non omnes Imperii Status, sed eorum duntaxat aliqui conveniunt, qui vicem tamen omnium sustineant. Tales

sunt Recessus, qui continent conclusa in Comitibus Deputatorum. Deputations-Tagen / ab sub nomine Abschiede der Deputations-Tagen in Recessibus Imperii leguntur. Cæterum de Comitibus his multa admonere disputationis modus & temporis ratio non permittit. Videatur de iis Recessus Augustanus de anno 1555. §. so sich dann abermals : & Decretum Augustanum de anno 1559. §. Auf daß dann ditzfalls : Recessus Spirensis de anno 1570. §. Und damit : Artic. 5. Instrumenti Pacis vers. 18. Reichs-Abschied zu Regenspueg / de anno 1654. §. Und dieweil re. Speidelius in *Speculo*, Besoldus in *Tthesauro Practico*, & Wehnerus in *Observ. Pract.* voce Deputations-Tag / Lampadius de *Republica Rom. German.* cap. 8. num. 18. Paurmeisterus de *jurisdictione Imperii Germanici* lib. 2. cap. 2. n. 115. usque ad 120. Arumæus de *Comitiis* lib. 1. cap. 2. n. 32. & seqq. Limnæus lib. 9. cap. 1. num. 233. & seqq. & ibi tom. 2. addit.

XI. Atque his collatis patet, primam anno 1555. originem debere hos conventus, ideò, ut poscente negotiorum variorum mole & gravitate, opem Imperii expeditiorem, quàm ut Comitiorum universalium conventus expectari queat, à Cæsare & Ordinibus delecti Deputati, (quorum personalia circa initia erant, nunc in hæredes successoria sunt officia) evocati Francofurtum regulariter, loco Imperatoris à Moguntino Electore, de his negotiis deliberent, ut postquam convenerunt in unam sententiam, Recessus Deputationis in Imperio publicetur. Causæ ordinariæ esse consueverunt, si graves adeò motus in Imperio oriantur, quibus compescendis vires unius trium vel quinque circulatorum non sufficiant. Consueverunt enim tunc Capitanei hujusmodi Circulorum, si opus esse censeant universorum Circulorum subsidio, cum Legatis & Adjunctis ejus rei Electorem Moguntinum admonere. Aliquando tamen extra ordinem ex Imperii Comitibus negotia quædam eo remittuntur, quod nuperri-
mè factum docet Recessus Imperii de anno 1654. §. Den zweyten Punct unsere Râys. Proposition, in fine & init. §. seqq. Deputati anno 1555. erant, Legatus Cæsareus, sex reliqui præter Bohemiam Regem Electores, Ferdinandus Austriacus, Melchior Wurtzburgensis, Wilhelmus Monasteriensis Episcopi, Albertus Bava-

Bavariæ Dux ; ex Prælatiſ Gerwigius Abbas Weingartenſis & Ochſenhuſanus ; ex Comitum & Baronum Ordine, Fridericus Comes Furſtenbergentiſ ; ex liberis Imperii Civitatibus , Colonia & Norimberga. Hiſ anno 1559. quo & hæreditarium factum hoc munus eſt, Dux Juliaceniſis, & Landgravius Haſſiæ, Anno 1570. Conſtantiendiſ Epicoſopus, Dux Burgundiæ, Julius Brunſviceniſis, Johannes Fridericus Pomeraniæ, Duces acceſſere. Atque nuper anno 1654. ut docet Receſſus, etiam Princeps Saxo-Altenburgicus, Brandenburgeniſis lineæ Culmbaceniſis, Wurtembergicus ac Mecklenburgicus, unus ex Comitibus Wetteravicis, & Civitates, Aquisgranum, Uberlinga Argentoratum, & Ratiſpona additi. Modus tractandi idem qui in Comitibus univerſalibus. Paurmeiſterus ſuo tempore obſervatum ait, ut univerſi in duas claſſes diſcederent, Electorum ac Principum, ac ut in ſingulis claſſibus ſinguli virium ſententiam dicerent. Ut autem aliquid ſtatuatur, necelle eſſe convenire ſecum & cum Legato Imperatoris duas hæc claſſes ibi exiſtimat. At noſtrâ ætate non leviter ea de re diſceptatum eſt, dum Electores diſtinctionem hæc ſuæ claſſis in Comitibus Deputatorum etiam deinceps obſervare ac ſeparato Collegio agere nituntur, Principibus hoc impugnantibus, quâ de re vide Limnæum plurima tractantem *tom. 2. addit. lib. 9. cap. 1. ad num. 239.* & Speidenum voce Deputations-Tage in fine. Res nondum compoſita, ſed in Comitibus alia rejecta eſt. Interim Decreta Deputationis Conventus, *Die Abſchiede der Reichs-Deputation*, eandem cum aliis Imperii Receſſibus autoritatem habent: *Receſſ. Imperii de Ann. 1594. S. was und ſo viel aber dieſelbige ſeyn / Arumæus de Comitibus cap. 2. n. 33.* Limnæus *de jure publico lib. 9. cap. 1. n. 239.*

XII. Locus quoque inter Imperii Receſſus eſt Receſſibus Viſitationum, *den Viſitations-Abſchieden*. Et illi enim ſunt in Conventu Imperatoris, & ſtatuum nonnullorum Deputatorum. De quo vide *Ordinat. Cam. p. 1. art. 50. Neues Concept. der Camera Gerichts-Ordnung / re. part. 1. art. 64.* Arumæus *de Comitibus cap. 2. n. 48.* Denaiſium voce *viſitatio Camera* Caſparum Wilhelmum Scipionem in traditiſ è Manuſcripto celeberrimi cujuſdam Aſſeſſoris Camera in Methodo Juris Cameraliſ *diſtâ voce*. Et extat inter Receſſus Imperii hujusmodi Receſſus Viſitationiſ de anno 1531. Inci-

pit von Gottes Gnaden wir Marquart vom Stein/rc. & de anno 1535. Quamvis autem satis longo tempore & inde ab anno 1582. impeditis hisce conventibus. (ut ex ipso Imp. Recessu de anno 1654. §. Nachdem nun die alten Revisions-Sachen/ constat) nulli fuerint conscripti tales Recessus; attamen ex eodem §. spem maximam, fore ut brevi restituendi sint, concipere licet; imprimis cum impedimenta, quæ hactenus obicem posuerunt, remota esse per Instrumentum Pacis dicantur, eodem Recess. §. 122. wie man die überhauffte Revisiones zu erledigen/rc. & quod jam de extraordinariis Revisionibus cautum sit, dict. Recessu §. 124. & nominati Revisores in Schemate Subjecto Recessui, ubi in 5. classes dividuntur. Hactenus tamen nullam infecutam vel extraordinariam visitationem, nedum Recessum Visitationis post Recessam anni 1654. satis certum sumus. Miserant quidem secundum dispositionem §. Damit dann auch anno 1654. suos Commissarios Episcopus Ratisponensis, & Princeps Megapolitanus; sed cum reliquorum statuum, qui primam Visitatorum classem constituunt, nemo adesset, & ipsi re infecta discesserunt, ac caremus adeò satis longo tempore hujusmodi Recessu.

XIII. Distingui Recessus quoque possunt in Primarios, & Secundarios. Neben-Abschied/ vid. Lymn. tom. 1. annot. ad cap. 1. lib. 9. n. 223. Concipi solent posterioris generis Recessus, quando in Imperii Comitibus concluduntur quædam, quæ in typis excuso Exemplari, propter certas causas tempore promulgati Recessus ab omnibus adhuc legi nolunt Imperii Status, aut aliis ex causis, & servandi traduntur, Moguntini Electoris Archivo. Extat ejus Exemplum in Comitibus Ratisponensibus in causa subsidii Turcici an. 1541. §. und nachdem wir samt Chur Fürsten &c. ibi mit Chur Fürsten/ Fürsten und gemeinen Ständen verglichen un entschlossen / wie solches in einer sondern Schrift/ neben diesem Abschied aufgerichtet eigentlich begriffen ist. Et anno 1555. cujus secundarii Recessus, hæc initialia verba sunt: Die hernach geschriebene Artic. so durch die Röm. Kays. Majest. Unsern allergnädigsten Herrn/ mit Chur Fürsten / Fürsten und gemeinen Ständen des Reichs/ und der abwesenden Räte / Botschafften und Gesandten iezo auf dem Reichstag allhie zu Augspurg abgehandelt/ sollen bey der
Mayno

Maynzischen Canzley verwahrlich behalten werden/ dieweilen sie im Abschied ausgelassen worden. Hodie in ultima Editione Recessuum Imperii Moguntina anni 1660. legitur hic Recessus secundarius in prioribus Editionibus omissus p. 655. Atque hujusmodi quid iterum in Comitibus Ratisponensibus factum d. l. monet Lymnæus. Goldast. in Præf. ad tom. 2. Collectionis suæ Recessuum, Leges has Imperii, quos Recessus dicimus, ex materia, de qua agunt, partitur, in æternas, mutabiles, & mixtas. Ad *æternas* refert Constitutiones *de rebus ad Religionem spectantibus, de Blasphemis, Anabaptistis &c. agentes. Mutabiles*, quas iterum variè distinguit, vocat Constitutiones *de acquirendo rerum Dominio, de Contractibus & Obligationibus, quæ contra ebrietatem, luxum vestium, Usuras, Monopolia sancita, de Jure Electionis in Imperio, de pactis Electi Imperatoris, de Regalibus Imperii, de Pace publica, de Judicio Imperiali, de Camera, de Jure Successionis, de Jurisdictione Statuum Imperii, de Tributis & Decimis, de Moneta, de Teloniis, de Mensuris & Ponderibus, & id genus aliis agunt, quæ pro locorum atque temporum mutabili ratione, ut homines sunt, mutari & ipsæ consueverunt. Tertium genus, Constitutionum mixtarum, ex iis efficit, quæ partim æternæ existimantur, quatenus de rebus Divinis præcipiunt, partim mutabiles, cum de rebus moralibus & civilibus constituunt, cujus ex veteri ævo multa exempla subjicit, & moribus nostris nonnullos ejus generis Recessus haberi ait, qua de re ipse pluribus dicto loco consuli potest.*

XIV. Autores Decretorum hujusmodi, non Imperatores soli, sed cum ipsis Electores, Principes, ac Status alii sunt. Instrumento Pacis Cæsareo-Suecico art. 8. vers. 1. 2. 3. & 4. ista leguntur: *Electores, Principes & Status Imperii gaudeant sine contradictione Jure Suffragii in omnibus deliberationibus super negotiis Imperii, præsertim ubi leges ferendæ, bellum decernendum, tributa indicendæ, delectus aut hospitaliones militum instituendæ, nova munimenta intra Statuum ditiones extruendæ nomine publico, veterave firmanda præsidis, nec non ubi pax aut fœdera faciendæ, aliave ejusmodi negotia peragenda fuerint, nihil horum aut quicquam simile posthac unquam fiat, aut admittatur, nisi de Comitiali liberorq; omnium Imperii Statuum Suffragio & Consensu, & versu habeantur 3. ibi, ex*

com-

communi Statuum consensu agatur & statuatur, adde verſ. 4. ibi;
Tam in univerſalibus verò quàm in particularibus dietis, liberis
Imperii Civitatibus non minus quàm cæteris Statibus Imperii compe-
tat votum Decifivum Capitulatio Leopoldi I. art. 1. ibi: Deßglei-
chen ſollen und wollen wir auch andere des Heil. Reichs Ordnun-
gen und Geſetz ſo wol die dem obgemeldten angenommenen Reichs-
Abschied im 1555. Jahr zu Augſpurg aufgerichtet und mehr erz-
wehntem Frieden=Schluß nicht zuwider ſeyn confirmiren / erz-
neuern / und dieſelbe mit Rath und Conſens unſer und des Heil.
Reichs Churfürſten / Fürſten und andere Stände / wie das des
Reichs Gelegenheit erfordern wird / beſſern. Unde paſſim in Im-
per. Receſſibus legere eſt eos conditos ab Imperatore & Statibus.
Ita enim Maximiliani I. Röm. Königl. Majestäts Ordnung über
die Wein / de Anno 1497. ibi: ſamt unſer und des Reichs Chur-
Fürſten / Fürſten / Ständen und gemeine Verſammlung auf dem
Reichstag allhier zu Freyburg geſetzte und geordnete conf. Ord-
inat. Regimenti de Anno 1500. in princ. Mit Rath und Zuthun
gemeiner des Heil. Reichs Ständen N. A. zu Speyr / de An. 1510.
ſ. weiters nach dem auch: Reichs=Abschied zu Speyr / Anni 1529.
tit. Constitution wider die Widertäuffer / ſ. und wir Churfürſten /
Fürſten / re. ubi iſta leguntur ipſorum ſtatuum verba: Mit unſerm
guten Wiſſen / Willen und Rath fürgenommen und beſchloſſen
ſeyn / verwilligen auch dieſelbe hiemit / re. ac alibi: mit der Stände
ermessen und Bewilligung / Receſſus Auguſtanus Anni 1559. ſ. Da-
mit dann hinführo im Heil. Reich / & multis aliis. Unde Receſſus
hos rectius Imperiales Reichs=Abschiede / quomodo etiam paſſim
nominantur, quam Imperatorias leges appellari, poſt Matthiam
Stephani, monet Magnificus Dn. Reinkingh. de Reg. Sec. & Eccles.
lib. 2. claſſ. 2. cap. 5. n. 37. Atque tales etiam in ipſis Receſſibus di-
cuntur. Unde in Receſſu anni 1564. ſ. Haben ſie in fine, iſta, unſer
und der Stände Abschied; & in Receſſu anni 1567. ſ. aber doch da
ſie ſich / illa verba, unſer und des Heil. Reichs Constitutionen, le-
guntur. Idque ſæpè alias etiam, & extra Comitia, ipſi Imperatores
per ſuos agnovere. Ferdinandus II. enim glorioſiſſimæ memoriæ
Imperator, Legatis Circuli Franconici Anno 1629. 28. Auguſti re-
ſpondit: Es erinnern ſich Ihre Kayſ. Majest. daß in dem einige
Sachen

Sachen/da man neue Geseze und Constitutiones aufrichten wol-
 le/ deme im Reich herkommen nach/ solches auf gemeinen Reichs-
 Versammlungen constituirte werden solle. Et iussu ejusdem Impera-
 toris ad literas Electoris Saxonici datas 28. April. Anni 1629. re-
 sponderunt Consilarii Aulici: Neue Geseze können Ihre Majes-
 tät nicht machen ohne Consens der sämtlichen Reichs-Ständen:
 ut quidem verba recenset Thomas Manlius, in Epistola, Iconismo
 Aquilæ Romanæ annexa. Unde Vir Jurispublici peritissimus To-
 bias Paurmeisterus, Cancellarius Halberstatensis, de Jurisdic. Im-
 perii Romani *lib. 2. cap. 2. n. 52. p. 470. edit. 2.* *Certum est, ait, cau-
 sam efficientem Decretorum Comitialium non unicam & absolutam
 esse Cesar's voluntatem, sed ejusdem & Ordinum in idem Placitum
 Consensum, in eoque Ordines tam Ecclesiastici, quam Politici omnes
 consentiunt.* Autor Autonomiæ Franciscus Burchardus, Cancellarius
 quondam Archi-Episcopi & Electoris Coloniensis, qui multum
 ac diuturnum earum rerum usum habuit (Author, Parthenii liti-
 giosi, eum vocat Andream Erstenberger/ *lib. 1. cap. 6. n. 9.*) tam cau-
 sam efficientem, quam formam, & ordinem, in ferendis Decretis
 Imperii, his verbis exactè describit: Daß der Punct / davon deli-
 berirt werden soll/ proponirt/berathschlaget/ referirt/ correferirt/
 und durch die jenigen/ denen es gebührt / Reichs-Satzungen zu
 machen/das ist durch die R.äys. und Königl. Majestät/auch Chur-
 Fürsten / Fürsten und Stände des Reichs verabschiedet werde.
 confer Reinkingh. *de Reg. Sec. & Eccl. libr. 2. class. 2. cap. 5. n. 36. &
 seqq.* Carpz. *de lege Regia cap. 3. sect. 1.* nuperrimè Herm. Hermes
 in *fascic. Jurispublici c. 36. n. 78.*

XV. Imperator ergò cum Statibus condit Recessus.
 Aliquando tamen etiam Rex Romanorum, Imperatoris & suo
 nomine his partibus defungitur vid. Recess. Imperii Norimbergen-
 sem *de An. 1542. in princ. ibi: Im Namen der Röm. R.äys. Majest.
 und für uns selbst:* cujus aliquot sunt inter Imperii Recessus Exem-
 pla. Videat, qui dubitat, Friderici III. Reformationem *de An. 1442.*
 Quamvis enim typographus, editor Recessuum Imperii, in Inscri-
 ptione eum Imperatorem appellet, id frustra fieri tamen, illo adhuc
 tempore, cum ex ipso Recessu, tum Historia satis apparet, quibus
 docemur, eum nondum desuisse ea ætate esse Regem Romanorum.

C

Eadem

Eadem Ratio est Recessuum tempore Ferdinandi I. Regis Romanorum adhuc conditorum, vid. *N. A. zu Speyr/ de Anno 1542. & N. A. zu Norimberg/ de Anno 1542.* Sed & aliquando, si Imperator, vel absit, vel aliis negotiis ipse impediatur interesse Comitibus, Vicarius ipsius cum Statibus Imperii Recessus condit. Ita Henricus septimus, cum Italiam peteret, coronationis ergò, Filium Johannem, Bohemiæ Regem, Vicarium esse voluit. Dubravius *lib. 20. in princ.* qui & Comitibus Norimbergæ indixit, in quibus Imperatori adversus Robertum Regem Neapolitanum supplicatæ decretæ fuerunt, Dubravius d. l. Ubi Recessum ipse & status condidit. Et per Ferdinandum, Infantem Hispaniæ, nondum Regem Romanorum, sed Vicarium, *Statthalter/* ut habent verba textus Germanici, cum Statibus Imperii, Recessus conditi sunt: vid. *Abschied des Reichstags zu Augspurg/ An. 1525.* Aliquando nomine Imperatoris plures Vicarii, & Status, ut in *N. A. zu Speyr/ An. 1526.* ubi Ferdinand. I. Princeps adhuc & Infans Hispaniæ, cum Philippo Marchione Badensi, Bernhardo Episcopo Tridentino, Casimiro Marchione Brandenburgico, Erico Brunsvicensi, omnibus Vicariis, *verordneten und Gewalthabenden Statthaltern im Römischen Reich/* ut in ipso Recessu vocantur. Quod & factum in Recessu Spirensi de Ann. 1527. ubi itidem invenire est plures vicarios, cum Statibus Imperii Recessus authores. Interdum Vicarius Imperatoris, & Consilarii Regimenti cum Statibus, *Käys. Majest. Statthalter/ und die verordnete Rāth des Käyserl. Regiments im Reich:* ut in Comitibus Eslingæ Anno 1526. habitis, ubi Philippus Marchio Badensis Imperii Vicarius, cum illis quos diximus, & in Comitibus Ratisponensibus sequentis anni, ubi Wolffgangus Comes Montfortius, cum iisdem, Recessum condidit. Aliquando Commissarii Imperatoris, Rex Romanorum, & Status, vid. *init. N. A. zu Norimberg/ de Anno 1542. & N. A. de An. 1543.* nuperrimè primùm typis descriptum in postrema Editione, cum in reliquis defuisset hactenus, ibi: *als wir und die Käyserl. Commissarien zu dem nechst zu Speyr/ (Norimberg) gehaltenem Reichstage verordnet / und im Namen / und an statt der Röm. Käys. Majest. und für uns selbst / mit Churfürsten / Fürsten*

sten und Standen / auch der Abwesenden Botschafften verglichen/re. Aliquando Commissarii Regis Romanorum & Statuum, hæ partes fuisse leguntur; ut in Recessu Imperii Wormatiensi contra Anabaptistas Monasterienses: quem nuperrima Editio, in reliquis anterioribus omissum restituit; ubi Hansß Friedrich von Landeck / & Claudius Canicula Doctor, Ferdinandi Regis Romanorum Consilarii, verordnete Råthe / de rebus, quæ ibi leguntur, constituunt.

XVI. Illud ut à nemine hæctenus quæsitum meminimus, ita quæri ex facto posse minimè dubium est. An defuncto Imperatore, quo tempore penes Imperii Vicarios, Comitem Palatinum & Electorem Saxonicum, Imperii vacantis administratio est, & hi Recessus cum statibus condant? Non extat quidem hujus rei in Collectione Recessuum Goldasti, vel in receptissima Editione Moguntina, etiam recentiori, Exemplum. Si casus tamen eveniat, ubi id usus & necessitas Reipublicæ Germanicæ postulet, minimè dubitamus, Vicarios hosce, una cum Statibus Imperii, Leges Universales, illo tempore, & Recessus condere posse. Neque enim à Republica, qualis etiam illo tempore est Germania, abesse possunt jura Majestatis, & inter ea, potestas leges ferendi; quam si sublata aut delatam in tempus electi Imperatoris aliquis velit, is jam Anarchiam non Rempublicam eo tempore Germaniam ineptè statuet. Vel ergò hæc potestas eo tempore est penes status reliquos solum, vel penes status reliquos & Vicarios. At Vicariorum jura, quæ alioquin habent, augmentur, non minuuntur Dignitate hac, ut causa nulla sit, quare ideò illis, quod Vicarii sint, suâ sententiâ aliquis adimere velit, quod habent etiam ante. Sane, *quoties sacrum vacare contingat Imperium, ipsi sunt provisores Imperii*, ex ipsis Bullæ Aureæ verbis Art. V. Unde generalis & recepta inter Jurispublici Doctores, regula est. Omnia ipsos posse illo tempore, quæ potest Imperator, & peculiariter excepta non inveniuntur, per text. d. Bullæ Aureæ cap. 5. ibi: *feudis Principum duntaxat exceptis*. Schraderus *de feudis part. 10. sect. 3. n. 175*. Martinus Magerus à Schonberg de Advocatia armata, cap. 9. n. 712. Buxtorff dissert. ad Bullam Auream, concl. 71. ubi plures adducit, Schütz. in Coll. de Statu Rei Romanæ, vol. 1. disp. 5. th. 12. ubi Martam Neapolitanum, & Matthiam Stephani pro hac sen-

tentia nominat, Huldericus Cyben / qui Schützi argumenta contra Limnæum satis accuratè tuetur *vol. 2. Collegii Schütziiani disp. 10. tb. 2. p. 588. & seqq.* Dietericus ad eandem, *cap. 5. ad verba, judicia exercendi*; Rumelin. ad Bullam Auream *part. 1. dissert. 4. tb. 15.* quicquid in adversum differat parum solidè Limnæus, Jurispublici *lib. 3. cap. 12. n. 81. & seqq.* ibique in *addit. tom. 1. & 2. & ad art. 3. Capitul. Caroli V.* ad verba *Wfalz und Sachsen.* Adde, quod Thomas Michael de Jurisd. *concl. 29.* quem sequitur DN. Schützius *d. l.* majorem illis authoritatem tribuunt, quam Vicariis ab Imperatore constitutis, ideò quòd hi Vicarii non Imperatoris sint Vicarii, sed Imperii, id est, potestatem habeant ab Imperio & in loco Imperatoris collocati sint. Imperatoris autem Vicarios cum Statibus Imperii condidisse Recessus aliquando non dubitabit, qui quæ thesi præcedenti scripsimus, legerit.

XVII. Quid? quod Comitiam habenda sunt, ut ex principiis Politicis patet, quoties id publica utilitas aut necessitas postulaverit. Quod in Imperio nostro, disertè ita, & his verbis, constitutum Instrumento Pacis Cæsareo - Svecico *art. 8. vers.* Habeantur autem Comitiam, &c. Ergò & Recessus & leges universales toties condendæ, qui Comitiorum finis est. Evenire autem tempore administrationis Vicariorum ea possunt, quæ id utile esse, vel necessarium suadeant. Nec absurdè argumentatus fuerit, qui dixerit, eos, qui ad Comitiam alios Status illo tempore evocant, partem in compositione Recessus sibi meritò vendicare. Evocant autem Vicarii, quod pluribus ostendit Arumæus *de Comitiam cap. 3. n. 53. & seqq.* Dissentire interim ab hac sententia necessum habent, qui cum Limnæo nihil Vicariis tribuunt, nisi quod specialiter in *cap. 5.* Bullæ Auræ enumeratur. Quod tamen assertum, communi Doctorum Jurispublici consensu improbari, monstravimus.

XVIII. Imperator ergo, vel Rex Romanorum, aut Vicarius, unus, vel plures Imperatoris, aut Commissarii Regis Romanorum, aut Vicarii tempore vacantis Imperii, ut ante ostendimus, cum Imperii Statibus, Recessus Generales condunt. Imperii autem Status in tres Classes in Generalibus his Comitiam distinguuntur. Prima est Electorum, 2, Principum, 3. Civitatum. Olim non nisi in duas Classes separati sententias suas conferebant. At post-

postmodum Anno 1489. tempore Friderici I. Imperatoris, & Regis Maximiliani, in Comitibus Francofurtensibus factum est, ut peculiari, & distincta à Principibus Classe, in Comitibus agerent Electores. Quæ prima Origo est Classis Electoralis: vid. Lehmann. in *Chron. Spirensi lib. 7. cap. 12. p. 997.* Limnæum *tom. 1. addit. ad lib. 9. cap. 1. n. 132.* Confer *Scriptum Principum Augustanae Confessionis an. 1654. die 2. Novembr. exhibitum Collegio Electorali*, quod extat apud Limnæum *tom. 2. addit. ad dict. cap. n. 239.* ubi tamen, fortassis propter numeri rotunditatem, nominatur annus 1490. In hoc Collegio Electores viritim suffragia ineunt, Paurmeister. *de Jurisd. Imp. Rom. lib. 2. cap. 2.* cum reliquis. Secunda Classis, Principum est, quo nomine hic non primi gradus Nobilitatis homines tantum, Cæsare nimirum solo inferiores, Prælati verò Comitibus & Baronibus eminentiores, sed exceptis Electoribus, Principes omnes, tam Politici quam Ecclesiastici, Prælati, Comites, & Barones Immediati, comprehenduntur: ut rectè explicat Paurmeister. *d.l. n. 22.* In hoc Senatu autem, alia Principum proprie sic dictorum, alia Prælatorum, Comitum & Baronum, ferendi suffragii est ratio. Ex Ecclesiasticis Statibus, Episcopi omnes, singularum sententiarum jus habent; nisi plures fortasse Episcopatus uni habere concessum sit: tum enim, etiam plura vota ei competunt, quod patet ex Recessus Anni 1654. subscriptione, ubi Leopoldi Wilhelmi Archi-Ducis nomine, ratione administrationis Ordinis Teutonici, & diversorum Episcopatum, Argentoratensis, Passaviensis, administrationis Murbacensis & Luderensis, quater subscripsere ejus Legati. Accedunt ex Veteri Prælatorum Ordine, Magistri Ordinum Equitum Teutonicorum sive Marianorum ac divo Johanni sacrorum, Abbas Fuldensis, Hirschfeldensis, Campidunensis, Murbacensis, Corbejensis, Prumensis, Stabulensis; Præpositi Elwangenensis & Berchtelsgadensis, Principum Politicorum familiæ, quædam unum solum, quædam respectu diversarum Linearum, duo, tria, vel quatuor vota habent, ceu id patet ex Recessuum, in primis ultimi de An. 1654. subscriptionibus. Ita Ducibus Lunæburgensibus hodiè concedi quatuor vota docet Hermannus Conringius in Manuscriptis notis ad Lampadium, *de Republ. Rom. Germ. cap. 5. n. 16.* ubi duo saltem vota illis tribuuntur. Confer subscriptionem Recessus ultimi. Cæ-

terum de Prælatiſ, Comitibus & Baronibus, quod Principes illi numero longè ſuperent, ideoque ſententiarum multitudine univerſæ Claffis jus ad ſe tracturi ſint viſi, jam olim receptum eſt, ut præter Principes Eccleſiaſticos, etiam qui illis accenſentur ex Prælatiſ, omnes, viritim; Prælati verò & Comites cæteri curiatim ſententias dicant, hoc discrimine, ut Prælatorum Curia, hodiè duorum, Comitum verò ac Baronum (in tribus hodiè quatuor, Suevicam, Wetteravicam, Weſthalicam, Saxoniam Inferiorem diſſecta) quatuor ſuffragia ferendi jus habeat. Scimus quidem Prælatiſ unum votum ſaltem tribuere Paurmeiſterum, ſæpe dicto loco *n. 25.* & Wehner in *Obſervat. Practicis verbo Reichſtag. pag. 55.* quod in *tom. 1. addit. ad lib. 9. cap. 1.* (edito Anno 1650.) *n. 143.* moribus & praxi etiam convenire notat Limnæus, ac priorem ſuam, qua duo ipſiſ vota tribuerat, ſententiam corrigit. Nec ignoramus à Paurmeiſtero, Wehnero, Lehmanno, accuratiſſimis alioquin Scriptoribus, & antiquis Jurispublici autoribus omnibus, duo tantum vota tribui Comitibus & Baronibus. Sed in Comitiiſ Ratiſponenſibus Anni 1641. ipſi Prælati rem hanc accuratiſſe expoſuerunt, & cum primum ſingulis Prælatiſ, ſingula vota competere, aucto ita eorum numero, ut Principes votis ſuperare poſſent, eorum reductam, ut duo tantum illiſ relicta fuerint, clarè oſtenderunt, ut d. l. Limnæus obſervat, & in Comitiiſ Ratiſponenſibus, id illiſ denuò conſeſſum, ut in *tom. 2. addit. ad n. 143. l. 9. c. 1.* Limnæus ſeipſum rectè corrigit. Confer authorem Comitologia Ratiſponenſiſ, qui eſt *Gottlieb vom Hagen. part. 3. p. 146.* Lehmannum in *Chronico Spireniſi lib. 7. cap. 124. p. 1016.* Atque in iſdem Comitiiſ, Weſthalicis, & Saxoniam Inferiſ Comitibus & Baronibus, duo alia vota conſeſſa ſunt: quæ ſi accedant ad priora duo, Comitum Suevicorum & Wetteravicorum, quatuor efficiunt, vid. auctorem Comitologia Ratiſponenſiſ dict. *part. 3. p. 146. & ſeq.* & Limnæum *tom. 2. addit. d. l.*

XIX. Occupabant Principes hi olim duo Scamna, unum Eccleſiaſtici, alterum Politici, Lehmann, *d. l. poſt alios.* Accessit hodiè tertium, tranſverſum ſcamnum, inter priora intermedium, quod Principes Eccleſiaſtici Auguſtanæ Confeſſionis occupant, Inſtrumento Pacis Cæſareo - Suecico *art. 5. verſ. de tituliſ Principum.*
Eccle-

Ecclesiasticorum cujus elegans Schema ex Comitibus anni 1654. exhibet autor *Comitiologiae* p. 144. sub inscriptione *Schema Der Session im Fürsten-Rath*. Civitates tertiam classem constituunt, quibus hodiè nemo temerè, cum Althusio *Polit. c. 33. n. 76.* votum decisivum negaverit, post textus clarissimos, *art. 8. Instrumenti Pacis §. Tam in universalibus & art. 5. v. II. ibi: appellatione Statuum Imperii ubique indubitatè continentur.* Et hæc viritum sententias dicunt. Quod verò scribit Limnæus *Juris publici lib. 9. cap. 1. n. 151. Civitates omnes saltem jus duorum suffragiorum obtinere, respectu totius Imperii Corporis; quamvis Civitatum singula, in hoc Senatu sententiam suam dicant*, id à veritate plurimum discedere indubitatè est: *Conf. Lampadium de Republ. Rom. Germ. c. 8. de Comit. Imp. n. 11. & ibi Conringium in notis manuscriptis, Wehnerum in Observat. voce Reichstag. Paurmeister. d. l. Lehman. d. lib. 7. c. 24. p. 102.* Ex his Classibus, prima Electoralis, quid visum sit primario huic Collegio, Classi Principum communicat, quæ si consentiat, in eandem sententiam, mox etiam ad Classem Civitatum perfertur negotium, & quid de eo utrique Collegio visum sit. Sin in diversa abeant, agitur res mutuis relationibus & correlationibus, donec vel de consensu appareat unanimi Classium, vel saltem duarum inter eas. Quod Statuum placitum ubi innotuit legitima relatione Imperatori, is vel consentit, vel dissentit. Si consentiat, legitimè componi Imperii legem & recessum controversia vacat, vid. Paurmeister. d. l. Wehnerum voce *Reichstag.* Lehmannum loco allegato.

XX. At si dissentiant Imperator & Ordines, quid Juris sit? disceptari potest. Ex plenitudine potestatis Imperatorem posse statuere quod velit, non pauci judicant: ita autor *Der nothwendigen Erinnerung* fol. 61. & passim, qui id pluribus ostendere nititur, etiam ex Recessibus Imperii, Arumæus de Comitibus *cap. 8. n. 84.* ubi Paurmeisteri argumentis in adversum respondere tentat. Reinkingh. *lib. 2. class. 2. cap. 5. n. 45.* Prolixè Joh. Henricus Stamlerus, *Tract. de Reservatis Imperatoris §. 31. & seqq.* In eamque sententiam etiam Springerum & Befoldum consentire monet Magnificus DN. Mylerus *in addit. ad Rumelinum part. 2. dissert. 3. tb. 10.* Alii tum nihil actum esse existimant. Wehnerus *d. voce Reichstag.* Paurmeisterus prolixè *de jurisdict. libr. 2. cap. 2. num. 63.* & multis sequen-

sequentibus paginis, ubi argumenta auctoris *Der nothwendigen Er-
innerung* confutat. Goldast. in *Replica. pro Imperio contra Gret-
serum cap. 11. p. 105.* Lampadius de *Rep. Rom. Germ. cap. 8. de Co-
mitiis n. 14.* Carpzovius ad *Legem Regiam Germanorum cap. 5.
sect. 1. n. 19. & 20.* Bertram. de *Comitiis thes. 74.* Daniel Otto in *Dis-
sertatione de jure publico c. 13.* Alii dissentiente etiam Imperatore
ab Ordinibus concludi posse judicant. Quod An. 1524. Norimber-
gæ factum ex *Sleidani lib. 4. & Recessu de Anno 1524. §. Darauf
so gereden:* probare contendit Hyppolytus à Lapede, *Dissertatione
de Ratione Status part. 1. cap. 4. p. 75.* & huic sententiæ subscribunt
omnes qui Imperium nostrum Aristocraticum esse autumant.
Nos, Limnæi, & Hermanni Hermes exemplo, rem gravem, Deci-
sioni Imperatoris, Principum, & aliorum Statuum, potius com-
mittimus, quàm ut de ea in præsens aliquid pronuntiandum esse
censeamus. De Recessibus Deputationum & Visitationum, no-
mine Imperii, illos, à Deputatis & Visitatoribus componi liqui-
dum est.

XXI. Agunt Recessus de variis, & illis quidem negotiis, quæ
in deliberationem ante venerunt. Olim quidem, quid iis plerum-
que contineretur, eruditè exposuit Lehman. *lib. 2. Chron. Spiren-
sis c. 39.* ubi ex autoribus bonæ fidei & veteris ævi, quindecim cau-
sas publicorum conventuum, magnâ industria collegit: confer A-
rumæum de *Comitiis cap. ult. in princ.* Quid hodie in Comitibus a-
gatur, ac proinde Recessuum argumentum sit, exponit breviter
his verbis Paurmeisterus *lib. 2. c. 2. n. 29. & seqq.* *Hodie sunt, ait,*
*omnia, circa quæ politicam potestatem omnem versari diximus, le-
gum nimirum ferendarum, belli gerendi, fæderum percutiendorum,
ac solvendorum, tributorum injungendorum, judiciorum exercendo-
rum, rerum quoque Imperii alienationum cause: Ordinaria tamen
fermè sunt Consultationis Comitialis capita: De firmanda & consti-
tuenda pace & tranquillitate publica, tam in Civilibus quam Eccle-
siasticis ac Religionis Negotiis; De Legibus & Ordinatione Judicii
Cameræ; De impositione Collectarum; De moderatione indictarum
pensitationum; De Monetis, de Matricula Imperiali redintegratio-
ne ac avulsis ab Imperio provinciis & ordinibus recuperandis, judicia
verò in Comitibus pernarò, & non servato solenni Ordine, exercentur.*

Paria

Paria scribit Wehnerus sæpe dictâ voce Reichstag. Addit plura
 Limnæus *lib. 9. cap. 1. n. 158. & seq.* Goldastus *in præfat. ad rom. 2.*
Epistola Dedicatoria ad Christian. II. Ducem Saxonie. At non aliun-
 de melius præcipua capita eorum hauriri posse videntur, quam ex
 Instrumento Pacis, *art. 8. §. Gaudeant &c.* ubi Deliberationes de
 Negotiis in Imperio esse dicuntur; *de negotiis præcipuè illis, ubi leges*
ferenda, vel interpretanda, bellum decernendum, tributa indicenda,
delectus aut hospitaciones militum instituenda, nova munimenta intra
Statuum ditiones extruenda nomine publico, veterave firmanda præ-
sidiis, nec non ubi pax aut fœdera facienda. Imprimis verò de Comi-
 tiis post Instrumentum Pacis habendis, disponitur, quod subjicio
eod. art. 8. §. Habeantur autem Comitua Imperii &c. In proximis
 verò Comituis emendentur *inprimis anteriorum conventuum defectus,*
ac tum quoq; de electione Romanorum Regum, certâ constantiq; Casa-
rea Capitulatione concipienda, de modo & ordine in declarando uno
vel altero Statu in bannum Imperii præter eum qui aliàs in Constitu-
tionibus Imperii descriptus est, tenendo, redintegrandis Circulis, reno-
vandâ Matriculâ, reducendis Statibus exemptis, moderatione & rem-
issione Imperii Collectarum, Reformatione Politie & Justitie, taxa
Sportularum in Judicio Camerali, Ordinariis Deputatis, ad modum,
& utilitatem Reipublicæ ritè formandis, legitimo munere Directorum
in Imperii Collegiis, & similibus negotiis, quæ hic expediri nequiverunt,
ex communi Statuum consensu agatur & statuatur. Præcipuè autem
 singulis Recessibus ea inferuntur, quorum antea facta in Proposi-
 tione Imperatoriâ, quæ deliberationes antecedit, mentio. Quamvis
 non semper omnia, diremptis sæpè Comituis antequam de singulis
 conveniant Status, *conf. Proposit. 20. Junii Anno 1653. in Comituis*
propositam, quæ extat apud Autorem Comitologiae part. 3. p. 98.
cum Recessu Ratispon. Anni 1654.

XXII. Formam substantialem Decretorum Comitialium &
 Recessuum, mutuum tam Cæsaris quàm Ordinum consensum esse,
 monet Paurmeister. *tract. de juris d. lib. 2. cap. 2. n. 84. loco ante alle-*
gato: Autor Autonomiæ, qui ipsius Paurmeisteri iudicio, rerum
 Imperii peritissimus fuit *part. 3. c. 37.* Hyppolitus à Lapide quin-
 que requirit inter alia ad Imperii Recessus *part. 1. cap. 6. sect. 1.*
 1. ut deliberatio non in aula Principis, sed in Consilio Imperii institua-

D

tur,

tur, & quæ aguntur, ad acta & Protocolla Imperii referantur. 2. Decretum non in Cæsarea vel Regia, sed Moguntinensi tanquam Sacri Imperii Romani Archi-Cancellaria (ut ipse loquitur) concipiatur. 3. Non solius Cæsaris sed junctim Cæsaris & ordinum nomine. 4. A Cancellaria Moguntina in mundum (ita barbarè loquitur) redigatur, & à Statibus præsentibus, absentiumve Legatis subscribatur. Porro 5. non à Cæsare modò sed certis Ordinibus omnium ordinum nomine signetur. Quæ, ipse, à Burchardo Autore Autonomiæ & Paurmeistero accepta, cum aliquantum mutilarit, è re erit, ipsa utriusque verba hic subicere, ex Paurmeistero *d. lib. 2. cap. 2. n. 52. p. 471. edit. secunda*, sunt autem ista: *Sic decet ac moribus receptum est, ut ejusmodi deliberationes non in Aula Principis, sed in consilio Imperii instituuntur, & quæ aguntur ad acta & protocolla Imperii referantur. Item ut conclusiones ejusmodi, declarationes, vel derogationes, non in Cæsarea vel Regia, sed Moguntinensi, tanquam Sacri Imperii Romani Archi-Cancellaria concipiantur. Item, Stylus Imperii habet, ut ejusmodi Decreta, declarationes & derogationes, præcedente conventionem Cæsaris & Ordinum facta & non à solo Cæsare, communiter à Cæsare & Ordinibus subscribantur & signentur; Usu quoque receptum est, ut super arduo ejusmodi puncto conclusum, & in Cancellaria Moguntinensi conceptum, ante publicationem Ordinibus prælegatur, & ab iisdem approbetur. Item Ordinibus omnibus describendum communicatur. Tandem à Cancellaria Moguntina in mundum rediguntur, & à Statibus præsentibus & absentium Legatis subscribuntur. Porro per Cæsarem & nomine omnium Electorum per Moguntinum & Palatinum, & duos Ecclesiasticos, & unum Politicum Principem nomine omnium Principum, item per unum ex Prælatibus & unum ex Comitibus, item unum ex liberarum Imperii Civitatum, nomine Prælatorum & Comitum & Civitatum signantur. Item duo Originalia, unum apud Cæsarem, alterum apud Moguntinensem, tanquam Imperii Cancellarium deponuntur & adservantur. Item per Cæsarem & Imperii Archi-Cancellarium judicio Camera exemplum mittitur, ut secundum ea processus decernant & judicent. Hac forma in proponendo, referendo, concludendo, prælegendo, subscribendo, & aliis requisitis non observata, alia scripta, Decreta, declarationes, non pro consultis & Decretis Imperii, sed scriptorum & actorum*

rum

rum privatorum numero habentur. Quæ circa singulos actus hos Ceremoniæ, aut circumstantiæ leviores observari debeant, cum plures sint, & ad rei essentiam non pertineant, & regula certa comprehendendi faciliè nequeant, attingere superfedemus. Adeat, cui nonnulla eorum cognoscere animus est, Lehmann. *in Chron. Spirensi dict. lib. 7. cap. 124. tit. Von Der Supplication Rath/ desselben Processen/ Umfragen und Relationen & seqq. Von Beschlussen und Abschieden eines Reichstages/ Arumæum de Comitibus cap. 8. Wehnerum & Besoldum voce N. A. Limnæum lib. 9. cap. 1. a. n. 128. Althus. Politicorum cap. 33. prolixè* (qui duo posteriores tamen aliquando in relatione ista labuntur. Autorem Comitologiæ Ratisponensis pag. 117. & seqq. qui sua, ut & reliqui, quæ alicujus pretii sunt, ferè ex Lehmanni relatione desumunt. Paurmeister. *d. l. Burchardum in Autonomia. Quod si quis accuratius illa cognoscere velit, is operam minimè luserit, si Christophori Lehmanni Acta Publica & Originalia, de pace Religionis, Francofurti anno 1633. tribus tibris edita, evolvere voluerit. Reperiet enim ibi, luculentissimo in gravissima controversia Exemplo, quæ Relationum, Correlationum, omniumque adeo actuum, qui præcedunt Recessum Imperii, & ad deliberationem vel conclusionem faciunt, ratio sit: quæ omnia accuratissimâ cura, judiciosissimus autor collegit.*

XXIII. Quando tamen aliqua, ut fieri consuevit, in ista brevitate scribentium, plusculum lucis desiderare in Burchardiana & Lehmanniana (unde sua reliqui ferè mutuuntur) descriptione videntur, circa quædam etiam ætate nostra novi quid in Comitibus accidit; & omissum inter plura alia etiam illud est, quod hodiè necessarium multi judicant, ut Recessus lingua Germanica conscribantur; & his pauca adjicere operæ fuerit pretium. Postquam convenerunt ergò, Imperator, Rex Romanorum, &c. cum reliquis Statibus, Recessus conscriptio ad munus Electoris Moguntini pertinet, qui Decreta omnia Comitiorum, quæ publicè sciri interest, scripto comprehendendi curat, per Cancellarium vel Secretarium. Initium ejus plerumque, ex verbis Literarum Imperialium, quibus convocantur Comitibus, Narratio ex Propositione, Expeditio ex Relationibus & Resolutionibus Imperatoris & Statuum peti consuevit, quæ singula, cum durante deliberatione accuratè observari à Cancellaria-

cellario vel Secretario Moguntino soleant, fit inde, ut brevi exhibere Decreta Comitiorum scripto comprehensa queat. Inde formula Recessus prius in Senatu Electorum examinatur, antequam Deputatis Imperatoris & Statuum prælegatur: quod ita observatum Anno 1641. in Comitibus Ratisponensibus docet Limnæus *tom. 1. addit. ad lib. 9. cap. 1. n. 195.* ubi addit Senatui Electorum persuasum esse, id se habere præ reliquis Statibus præcipuum, daß allein den Churfürsten in ihrem Rath das Concept des Reichs= Abschiedes abzulesen und zu überlegen gebühre/ solches aber dem Fürsten=Rath nicht zu communiciren sey/ daß derselbe so wol als der Reichs= Städte Rath zu warten habe / biß ihm der Recess bey der gewöhnlichen Deputation vorgelesen werde. Cui tamen sententiæ minimè standum esse existimavit Senatus Principum; qui quid eo de negotio judicaverit, legere est apud Limnæum *d. l.* Post Examen hoc (quod omittit Lehmannus, & Scriptores Jurispublici præter Limnæum reliqui omnes) proponit Cancellarius Moguntinus, ut deputentur ex Statibus, quibus prælegatur Recessus, quomodo ab ipso conscriptus est, & si necessum sit, corrigatur, & emendetur. Nominatur Deputatis dies, in loco Conventui Electorum destinato, atque etiam Imperatori indicatur, ut ex suis Consiliariis unum vel alterum interesse prælectioni jubeat. Electores singuli, unum vel duos, quorum tamen, (si plures uno sint) suffragia, unius voti duntaxat vim habeant; Principes Ecclesiastici tres, seculares totidem, civitates duos eo mittunt. Tum per partes Recessus prælegitur 1. Initium, dein Propositio, tum Conclusio, & de singulis vota rogantur Deputatorum. Qui si majoribus votis aliquid mutandum existimaverint, id mutatur; quod fieri quandoque exemplo ostendit Limnæus in notis ad *n. 195.* Si differant, votum decisivum Imperatoris Commissariis tribuit Lehmann. & Autor Comitologiae *d. l.* quibus potius fides adhibenda, quam Bertramo, cui negantem sententiam *d. cap. 1. lib. 9. n. 194.* tribuit Limnæus. Bis deinceps in Membrana, in Cancellaria, ut vocant, Electorali Moguntina Recessus describitur.

XXIV. Subscribitur postea Recessus. At subscriptionum hujusmodi nullæ certæ videntur in Imperio semper fuisse leges. Olim Recessibus Imperii Germanici subscripsisse etiam Reges exteros tradit Goldast. *in præfat. tom. 3. Recessuum Sacri Imperii Romani Teuto-*

Teutonici, ad Jacobum Regem. Ne longè abeam, inquit, Henricus II. Angliæ Tuæ, Rex Serenissime, Princeps, nonne Comitibus Herbipolensibus, ut Imperii amicus interfuit, eorumq; decreto, salvis Regnorum suorum privilegiis, subscripsit; quod unde acceperit nobis non constat. In vulgato Moguntino Recessuum Codice subscriptio omnis deest in Recessu Augustano de Anno 1518. Declaratione Norimbergensi Pacis publicæ de Anno 1532. Plures recenset Hyppolitus à Treisbach, im Unvergreifflichen Bedencken über etliche Fragen der Freyen Reichs-Ritterschafft Stand und Session betreffend; sed pro iisdem accipit constitutiones Imperatorias cum Recessibus Comitiorum & Constitutionibus Imperii, quæ multum tamen differunt. Limnæus in Notis d. l. n. 208. addit Recessum Ratisponensem de Anno 1546. sed ille ab Imperatore subscriptus est. Aliquando solus Imperator subscribit nomen solummodò proprium, non dignitatis, & subsignat Recessum, ut videre est in R. U. zu Regenspurg de 1546. Limnæus Recessum Wormatiensem de An. 1548. itidem à solo Imperatore subscriptum putat; sed labitur, ut ex collatione patet. Aliquando Imperator & Elector Moguntinus: ut in Policey-Ordnung zu Augspurg/ de Anno 1548. ubi illum inferiori loco subscripsisse & nomen simul dignitatis & officii addidisse, & quandoque præmisisse illa; ad Mandatum Electi Imperatoris proprium, observat Limnæus lib. 9. cap. 1. n. 202. Interdum cum Imperatore & Cancellario, etiam tertius, aliquando Vice-Cancellarius Udalricus Zasius, interdum Consiliariorum vel Secretariorum aliquis subscripsisse legitur, in eum finem, ut speciali mandato Cesaris, recognitionem & revisionem à se factam esse subscriptione sua testarentur: Kircherus de Officio & dignitate Cancellarii, lib. 4. cap. 3. n. 58. Quandoque cum Imperatore Vice-Cancellarius solus vel Secretariorum aliquis: Policey-Ordnung zu Franckfurt/ Anno 1577. R. U. zu Regenspurg/ de Anno 1577. Sed & illud memorabile, quod Hieronymus Caninius in discursu ad Auream Bullam in Italia edito, postea Lutetiæ Parisiorum in Linguam Gallicam traducto Anno 1613. p. 85. scribit, à Carolo Magno, ad Carolum ferè IV. nullius ferè Civitatis in Imperii Recessuum subscriptione mentionem fieri.

XXV. Plerumque tamen Electorum & Statuum, qui aderant, nomina etiam accessisse controversia vacat. Quod ex collatione patescit: idque hodie solenne esse Limnæus monet, & facili experimento discere potest, qui Recessus perlustrare velit. Rex Bohemiæ tamen, jam inde à ducentis annis, non legitur subscripsisse Comitibus Decretis, monente Goldasto in *Tract. de Juribus & Privilegiis Regni Bohemiæ, lib. 4. cap. 5. n. 14.* cujus rei ipse has rationes reddit
 1. ne videatur à Germanis legem accipere, 2. Quod iidem fuerint Imperatores & Reges Bohemiæ. Quarum postremam ideò impugnat Carpzovius de lege Regia, *cap. 5. sect. 9. n. 29.* quod duplici subscriptione uti potuisset eo casu Imperator, ut solent etiam alii Imperii Status. Olim nec illorum Statuum nomina subscribebantur, qui vel contra unum & alterum caput Recessuum protestati erant; vel in Recessum non consenserant. Undè notat Arumæus *Tractat. de Comitibus cap. 8. n. 99.* Correspondentes Evangelicos, ut vocabantur, ea de re conquestos esse, ac assensisse in Comitibus Anni 1613. Daß dergleichen im Heiligen Römischen Reich nicht bald erfahren/ ja kein einig Exempel zu finden ist/ da die jenigen Stände/welche etwa einen Abschied nicht mit beliebet/ dergestalt hätten dazu gezogen/ oder verbunden werden wollen / sondern da auch nur etwan wenige Stände darwider protestirt/ daß derselben Sieglung und Subscription, denselben Abschieden gar nicht nachgesetzt/ auch in den Abschieden selbst/ diese formalia der alten Deutschen Erblichkeit gemäß / gebraucht werden: Wir die Chur Fürsten und Stände / so diesen Abschied angenommen / und bewilliget / re. wie in Jahren 1530. 1531. und andere mehr: postea tamen aliter obtinuisse videtur, vid. Recessum de Anno 1545. & 1555. quibus adde Arumæum, *d. l.* Subscribunt autem non ipsi Status Imperii propria manu sua nomina, de quo olim dubitabat Limnæus *d. c. 1. lib. 9. n. 209.* sed Secretarius Moguntinus: quod disertè Lehmannus scribit: *lib. 7. Chron. Spirens. c. 124. in fine.* Damit sich auch der Subscription halber kein Mangel noch Irrthum errege/ wie gemeiniglich geschieht/ so gebührt dem Chur Fürstl. Maynkischen Secretario, daß er aus den Gewälten / so zur Cankelen geliefert / alle der Anwesenden Chur Fürsten und Stände / auch derselben Gesandten Namen ordentlich verzeichne. Als erstlich der Chur Fürsten. Secundo der Geiſte

Geistlichen Fürsten: Tertio der Weltlichen Fürsten: Quarto der Prælaten und Præaturen: Quinto der Grafen und Herren: Sexto der Frey- und Reichs-Städte Gesandten/und der Verzeichnissen eine in jeden Rath / so viel denselben Rath betrifft/ übergeben / damit sie solche besichtigen/ und welcher vor oder nach stehen soll ordiniren. Adde, quæ monet Episcopus Eichstadiensis apud Limn. in notis tom. 2. ad cap. 1. lib. 9. n. 219. Unde est quod in Recessibus aliquando hæc nomina mendosè leguntur: cujus Exemplum est in Recessu Spirensi Anni 1544. ubi Georg Ludwig von Seinsheim zu Hohenkeittenheimb/ pro Cottenheimb legitur, ut monet Thrasylbulus Lepra-de rebus gestis Seinsheim. lib. 1. p. 82. Et in ordine præterea aliquando peccatum esse, ut indè certum argumentum deduci ad Præcedentiæ jus non possit, itidem observant alii. Quomodo Legatus Elwangensis in Comitibus Ratisponensibus de Anno 1641. affirmavit. Daß die Probstei Elwangen/ Anno 1521. zu Wormbs/ allda ein abgeordneter Doctor, Heinrich Winckhöffer / von dreyzehen unterschiedenen Prælaten, darunter auch von Elwangen Gewalt getragen / aus Übersehen in dem Abschied unter die gemeine Prælaten versetzt worden / und sey kundbar / daß in Subscription, sonderlich der alten Reichs-Abschiede / auch sonst in mehr Wege verstossen; in gestalt eben dergleichen Fehler auch dem Stifft Fulda im Jahr 1524. zu Nürnberg laut selbigen Recess begegnet. vid. Limnæum tom. 1. addit. ad lib. 9. cap. 1. ad n. 210. & in actis Comitiorum Anni 1654. Episcopus Eichstadiensis ait: Es ist nicht genug des Vorsichens wegen sich auf die Subscription des Reichs-Abschieds zu beziehen; sondern es ist nach der Reichs-Observantz von nöthen solche Subscription, bevorab selbige nicht von den Fürsten und Ständen eigenhändig zu geschehen pflieget / mit denen Reichs-Protocollis zu justificiren. Sed nec si omissum in subscriptione Recessus reperiatur nomen alicujus qui alioquin idoneè se Statum esse probare queat, ideo colligere licet non esse eum statum; cum & hodiè aliquando non vocentur ad Comititia, qui vocari debent, quod ostendit Rudolphi Imperatoris Epistola quæ extat *part. 2. actorum Brunsvicensium sect. 2. in addit. pag. 21.*

XXVI. Ut varia subscriptionis ita etiam subsignationis ratio fuit. Modo enim solus Imperator sigillum suum apposuit, quod veteri ævo observatum ex Bulla Aurea, Recessibus Imperii de An. 1442. & 1495. rectè monet Wehnerus in Practicis Observat. voce *Reichstag*/Limnæus *d. lib. 9. c. 1. n. 211*. Interdum solus Moguntinus, ut videre est in Constitutione *von Handhabung des Friedens und Rechtens*. Limnæus minus rectè Imperatorem & Electorem sigillum suum huic Constitutioni adjecisse scribit. Quam varia deinceps ea fuerit, docet Wehnerus, Limnæus *d. l.* Modum subsignandi, qui hodiè receptus est, his verbis exhibet Beckerus in Synopsi Juris publici *lib. 4. cap. 1. p. 408*. *Funiculum duplicem infimæ parti pergamenti transfixum in superiore parte sigillum Cesaris conjungit: post cujus sigillum funiculus in duos divisus manet, & in illo qui à dextero latere sigilli Cesarei est, Ecclesiastici sigillum suum annectunt: ac primò quidem nomine Electorum Ecclesiasticorum, Moguntinus, vel in ejus absentia Consiliarius, aut alius Elector Ecclesiasticus, qui in sessione prior est, sigillum appendit. Secundum in latere dextro sigillum applicat Ecclesiasticus Princeps in sessione precedens, in secunda Statuum Classe, vel eo absente in sessione proximus. Tertio loco unus ex Prelatis sigillum apponit. A latere sinistro sigilli Cesarei è regione Moguntini, in altero funiculo Elector Bavariæ, vel eo absente ejus Consiliarius, aut alius Elector secularis ejus nomine. Secundo loco, sigillum nomine secularium Principum appendit secularis aliquis Princeps, qui in sessione prior est. Tertio loco unus ex ordine Comitum Wetteravicorum & Suevicorum, alternis vicibus sigillum subjungit. Ultimò sigillum Civitatis Imperialis illius, in qua Comitia habentur, funiculos ambos conjungit. Conf. Lehman. & Autorem Comitiologiæ *d. l.* Quæ in ultimo Recessu obsignationis observata fuerit ratio, apparet ex ipso §. finali Imperii Recessus; quem ubi quis contulerit cum Schemate exhibito nuperrimè ab Hermanno Hermes Fasciculo Juris publici *c. 36. n. 84. p. 747*. facilè animadvertet, ibidem omissam esse Saxoniam & Brandenburgicam subsignationem, ac in Bavarica pro Comite Wolfeghensi Maximiliano Willibaldo, ibi legi Hermannum Egonem Comitem Curtium.*

XXVII. Sequitur Publicatio. Eam Imperatori competere extra controversiam est: *R. A. de Anno 1521. in princ. & artic. 16*. Instrumenti pacis, vers. *Imprimis quidem*, ibi per universum Imperium
 Edi-

mannus. Quod adeò extendunt plerique, ut soli Imperatori hoc Juris competere velint, illudque inter Reservata numerent: Reinking. de Reg. S. & Ecclesiast. lib. 1. class. 5. cap. 6. n. 122. Fibig. Elect. Juris publici *semidecad. 8. quest. 3. n. 13.* & prolixè Stamler *de Reservatis S. 33.* Alii tamen, & inter eos Hyppolithus *part. 1. cap. 6. sect. 2.* solius Imperatoris nomine leges promulgari perpetuum esse non existimant, adductis tum aliis, tum imprimis verbis illis Ordinationis Cameralis novissimæ Anni 1555. quæ in proœmio habentur, ibi: *Daß dieselbe mit Rath/Zuthun und Vergleich der Chur Fürsten/ Fürsten und der Stände/ durch eine sondere Constitution in das Heil. Reich publiciret worden: & Recessu de anno 1495. Vom gemeinen Pfening: ubi nomina Electorum & Principum una cum Imperatoris titulo Recessui præfixa leguntur; cui tamen, id singulare aliquid, nec unquam alias usurpatum esse respondet d. l. Stamlerus. Fieri consuevit publicatio hæc ista ratione. Omnibus Statibus ut convenient in Curia indicitur, ibi Imperator vel Commissarius ejus paucis repetunt, quod, quæ post maturas deliberationes conclusa fuerunt, in scripturam redacta, ac modo prælegenda sint. Moguntinus deinceps Cancellarius, in consessu Imperatoris, Statuum, atque populi, publicè Recessum prælegit, quam lectionem excipit admonitio Imperatoris ad Status, ut singula Recessus capita facta tecta servare velint: post plures alios Arumæus de Comitibus c. 8. n. 103. Lehman, d. l. Publicati Recessus duo, ut vocant, Originalia scribuntur; eorum unum Imperatoris, alterum Moguntinæ Cancellariæ inferitur. Moguntinus deinde Elector jubente Imperatore exemplum ejus Imperialis Camerae Judiciis transmittit. Mandati Cæsarei formula hæc extat apud Arumæum d. l. n. 105. Nachdem im jüngsten Reichs=Abschied=Articul begriffen seyn/die euch berühren/und zu vollziehen gebühren / haben wir dem Ehrwürdigen N. Erzbischoffen zu Maynz/ des H. Röm. Reichs in Germanien Erzbischoffen/ unserem lieben Neven und Chur Fürsten aufgelegt / euch von solchem Reichs=Abschied Abschrift zuzustellen. Und ist darauf unser Gnädiger Befehl an euch/daß ihr solchem Reichs=Abschied in allen Articulen/ Puncten und Meinungen/ so viel euch belangt/ und zu vollziehen gebühret/ gehorsam nachkommt/ und gelebet / daran erstattet ihr unseren gefälligen Willen und Meinung. Unde Cameram ad*

E

obser-

observationem Recessuum Imperii, ante hanc insinuationem, & quod eam excipit commune Decretum, ut vocant, quo Litigantes, Advocati & Procuratores de eorum observantia admonentur, non adstringi, nuperrimè monet Notator ad Rhodinium ad *tit. 1. p. 2.* quod Decretum commune demum 7. Septembr. promulgatum constat circa Recessum Anni 1654. quamvis is jam Majo mense solenni publicatione Statibus innotuisset.

XXIIX. Lingua Recessus Imperii hodiè Germanica conscribi, monent Limnæus *lib. 9. c. 1.* Sithmannus *in Speculo Imperii Romani cap. 27. n. 10.* Olim edicta Attilæ & leges Comitiales tribus plerumque linguis perscriptas & promulgatas fuisse, Latinâ, Germanicâ, & Slavonicâ tradit Goldastus *in præf. ad tom. 3. Collectionis Recessuum &c.* ab ultima autem Francorum memoria, u' que ad annum Christi nati millesimum, capitula de quibus communi consensu convenerat (quæ hodiè Recessum dicimus) per Episcopos & Abbates latinè concepta, dein Germanicè ac Gallicè in utroque populo publicari consuevisse. Sed cum in unum Imperii corpus Attilæ tempore nondum convenerit Germania, nec Comitata talia nec Recessus esse potuerunt; ut frustra quærat, qua lingua scriptum fuerit, quod non fuisse constat. Certiora sunt, quæ post Suffridum, Ægidium Schudum, Beuterum, Reineccium, ac Willichium, tradit Heigius *quest. 7. n. 63.* & manifestius reliquis probat Lehmannus *in Chronico Spirensi, lib. 2. cap. 45. lib. 5. cap. 107. & lib. 4. cap. 21.* ab initio Imperii Germanici, non Germanicæ, sed Latinæ linguæ receptum fuisse in Comitiorum Decretis & Instrumentis omnibus usum. Prima Recessus Germanicè scripti mentio est apud Gothfridum Monachum, in annalibus ad annum 1236. *Curia celeberrima, ait, in assumptione beate Mariæ apud Moguntiam indicitur, ubi ferè omnibus Principibus Regni Teutonici convenientibus pax juratur, vetera jura stabiliuntur, nova statuuntur, & Teutonico sermone in membrana scripta omnibus publicantur.* Extat Recessus apud Goldastum *tom. 2. Reichs-Satzungen/ p. 17.* Est id omnium Instrumentorum primum, de quo quidem constat, quod lingua Germanica scriptum superest: conf. Limn. ad Capit. Caroli V. *art. 14.* voce *die Deutsche.* Constat fanè, Maximilianum I. Imperatorem, suâ ætate, magnum ei statuisse præmium, qui ostendere posset Instrumentum ante 1500. annos

annos scriptum, ut memorat Beatus Rhenanus, diligentissimus rerum Germanicarum Scriptor *lib. 2. Rerum Germanicarum: cap. Franci Germanicâ sunt linguâ usi.* Non tamen ex eo confestim omnia Germanica lingua scripta sunt, nec præceptum tale monstrari in Scriptore quidem idoneo potest. Primus Rudolfus Habsburgensis, quod Clericis, utpote solis Latinæ linguæ peritis, ac ideò Scriptoribus Instrumentorum omnium in peregrina lingua, ad cuius peritiem difficulter Laicos admittebant, patere videret hac ratione viam illudendi Laicis, eorumque facultates per fraudes ad se derivandi, constituisse creditur: *ut posthac, ob inscitiam Nobilitatis, Principum & Pontificum edicta, & Privilegia, Teutonum linguâ ederentur, quæ hætenus Romano sermone data sunt: ut Aventinus scribit lib. 7. Crusius Annal. Suev. l. 3. p. 3. c. 1. de hoc negotio, ait, sic lego, Rudolphum jussisse, ne amplius literas contractuum Notarii latinè scriberent; sed Germanicè. Multos enim simpliciores plebis antea latinâ scriptione deceptos fuisse.* Probant hanc sententiam Lehmannus *d. l. Spangenberg. in Chronico Saxonie cap. 264. fol. 450. Heigius quest. 7. n. 64. Goldastus, qui exhibet tom. 2. constit. Imp. p. 311. summam Decreti, Johann. Sitman. d. cap. 27. n. 14.*

XXIX. Sed Goldasti illam Decreti Comitialis summam nihil authentici habere, cuius liquet. Et autores omnes qui rem commemorant, quamvis inter eos viri graves aliqui, coævi tamen non fuere Rudolpho, nec à coævis accepere: ne ipse Aventinus quidem, qui Autorem nullum, ex quo in *lib. 7.* profecerit, recitat, qui eâ ætate, quâ Rudolphus vixit, tale quid memoriæ prodiderit. Et Bulla Aurea Latino sermone composita est, & multa extant alia Instrumenta eadem lingua, Rudolphi ævo, & postea scripta. Sed & ipsi Scriptores rem diversa ratione recensent. Aventinus & Lehmannus de solis Principum & Pontificum Edictis & Privilegiis loquuntur. Crusius etiam Notariis prohibitum scribit, ne contractus latinè scriberent; quod non usus illorum temporum solum, sed & Constit. Colonienfis 1512. anni, inscripta *Ordnung der Notarien S.* Item *die Notarien/te.* permittit. Undè non immeritò timidè de hoc negotio pronunciat Limnæus *Annotamentis. ad art. 14. Capit. Carol. num. 6. & seqq.* Quid? quod Capitulationibus Imperatoriis jam inde à Caroli V. Imp. tempore, insertum legitur, ut in negotiis Ger-

manicis Imperator exoticis quidem linguis in Imperio uti non possit; extra Imperium tamen etiam illis, in Imperio autem Latinâ & Germanicâ uti queat; vid. *Capit. Carol. V. art. 14. Ferd. I. art. 13. Rudolphi II. art. 13. Matthia art. 14. Ferdin. II. art. 12. Ferdin. III. art. 16. Ferdin. IV. art. 42.* quod reliquis plenius explicatum legitur in Capitulatione hodierna *Imper. Leopold. art. 43.* verba sunt: Wir wollen auch/ in Schrifften und Handlungen des Reichs / keiner andern Zungen noch Sprach gebrauchen lassen / daß der Deutschen oder Lateinischen Zungen/ es wäre daß an Orten aufferhalb des Reichs/ da gemeinlich eine andere Sprach in Übung wäre / und im Gebrauch stünde/ jedoch in allerwegen in unserem Reichs- Hof-Rath; der Deutschen und Lateinischen Sprach unabbrüchig. Quo loco non prætermittendus est Sithmanni error *diët. cap. 27. n. 17.* ubi existimat Capitulum Imperatoris provisum, quod solâ utendum sit Germanicâ linguâ, quod Ferdinandi II. Capitulatione probare contendit, quæ disertè *art. 12.* Latinam tamen Germanicæ addit. In judicio Aulico Imperiali utriusque etiam linguæ usus est: *Verneuerte Reichs- Hof-Raths- Ordnung/ de Ann. 1654. tit. 3. §.* ferner soll in dergleichen Parthey- Sachen keine Schrift anderer Sprache / dann Deutsch und Lateinischer bey dem Reichs- Hof-Rath angenommen werden/ adde Capitulationes. In Camera tamen Imperiali receptum esse scribit Julianus Magenhorst, in *Comment. in Ord. part. 1. tit. 3. p. 7.* ut procedatur in lingua Germanica. Unde processus Latinos contra Episcopum Verodunensem, & Ferdinandi Rom. Regis in causa Feloniæ, contra quendam Germanicum Principem denegatos, & ut in Germanica lingua proponerentur omnia, decretum fuisse, tradit. Quod tamen nec esse perpetuum ostendunt causæ Flandriæ & Hollandiæ, quas ipse excipit. Sanè Instrumentum Pacis & latinè conscriptum, & hâc linguâ, Recessus Imperii Anni 1654. partem facere, notius est, quàm ut memorari debeat. Ut vel non idoneè probari talem Rudolphi legem fuisse aliquam, vel certè desuetudine sublatam necesse sit. Interim Recessus duobus proximis seculis ferè omnes lingua Germanica scriptos, docet eorum postrema in uno volumine facta collectio.

XXX. Recessus hos, omnes deinceps, qui Imperii Germanici partes sunt, pro legibus habent, Imperator, & reliqui Imperii

perii Status ac subditi immediati & mediati. Unde obligatoria illæ in Recessibus Imperii, eorumque Subscriptionibus formulae. Antiquiores ejus argumenti, cuivis quærenti, ex ipso Recessuum volumine se offerent. Subjicimus saltem recentiore ultimæ Recessus: Solches alles und jedes/ wie hieroben geschrieben stehet/ und Uns Kaysers Ferdinand den Dritten berühren thut / gereden und versprechen wir/ bey Unsern Kaysersl. Würden und Worten/ stät/ fest und unverbrüchlich aufrichtig zu halten / zu vollziehen / dem stracks nachzukommen und zugeleben/sonder Gefehde: Und Wir die Churfürsten und Stände/und der abwesenden verordnete Rätth / Botschafften und Gesandte etc. gereden und versprechen in guten wahren Treuen/alle und jede obbeschriebene Puncten und Articul, als wie obsteht/so viel die einen jeden/oder den von dem er geschickt oder Gewalthabender ist / betrifft oder betreffen mag/ wahr/ stät/ fest/ aufrichtig / und ohn Verbrechen zu halten und zu vollziehen / und dem nach allem Vermögen nachzukommen. Quod etiam se facturum, ac nullum Rescriptum, Mandatum, aut Commissionem in adversum concessurum, solenniter promittit, & jurat Imperator in Capitul. vid. ult. Capitul. Augustissimi Imperatoris Leopoldi *art. 38.* Neque novum id est, sed jam inde in prima Caroli V. Capitulatione *art. 32.* usurpatum. Legitur quidem id in Caroli V. Capitulatione, saltem in hunc modum: Wir sollen und wollen auch in dieser Unserer Zusagung/ der gülden Bulla, des Reichs Ordnung und Gesetzen/ so icht gemacht / oder fünffsig durch Uns mit Churfürsten/ Fürsten und Stände des H. Römisch. Reichs Rätth möchten aufgerichtet werden / zuwider kein Rescript, oder Mandat, oder ichtwas beschwerlichs/unerhörter Sachen ausgehen lassen oder zu geschehen gestatten: Unde existimare aliquis possit, audita causa id permissum fuisse Carolo V. Imperatori. Sed illa verba, velle ut audiatur causa in Comitibus presentibus Statibus, pridem monuit *ad dict. art.* Limnæus. Et ne subesset dubii quid, in sequentibus Capitulationibus omnibus omiffa sunt, adjectis interim quæ sensum Capitulationis magis declarant, conf. *art. 29. Cap. Ferd. I. Maxim. II. art. 16. Rudolphi II. art. 33. 34. & 35. Matthie Cap. art. 39. Ferd. II. tit. 38. Ferd. III. tit. 40. Ferd. IV. tit. 38. Leopoldi tit. 38.* Multò magis autem alii Status Imperii iisdem tenentur, ut ex Recessibus patet: vid. post plu-

res alios Carpz. *de Lege Regia c. 12. sect. 2. n. 17.* Arumæum *de Comitibus c. 8. n. 106.* Paurmeister. *de Jurisd. lib. 2. c. 2. n. 57.* Obrecht. *de Jurisd. cap. 6.* De reliquis Imperii Civibus, qui Status non sunt, & Subditis, Obrechtus *d. l.* ita quidem existimat, illos Recessus non obligare: quod habeant vim conventionum & contractuum, qui contrahentes solum obstringant. Cæterum hoc à Reipublicæ nostræ instituto prorsus alienum esse rectissimè monet Paurmeisterus *lib. 2. de Jurisd. c. 2. n. 57.* Ubi verè docet: *aliud esse actionem & conventionem privatam, quæ aliis, quam qui egerunt & consenserunt, non præjudicat, cum gesta tantum ad actores suos restringi, ad alios verò porrigi non debeant l. Modestinus de exceptionibus leg. 2. Cod. de fide instrumentorum. C. res inter alios acta, in principio. Aliud conventa ac Decreta publica, quæ non tantum constituentes, sed totam Civitatem ex potestate antea in eos collata obligant. Nihil enim interest per se aliquid decernat populus an verò ii, quibus decernendi negotium dedit, l. item §. 1. quod cujusq; Universit. nomine.*

XXX. Secundum hos Recessus etiam jus redditur in Summis Imperii Judiciis. In Judicio Imperiali Aulico ita rem sese habere, probat Ordinatio novissima Judicii Aulici Ferdinandi III. de Anno 1654. *tit. 1. §. Und weilen;* ubi illa leguntur: *Ob gleich eine Sach uns selbst betrefse/allein Gott und ihren zu der wahren Justiz lieblich geschwornen End allezeit vor Augen halten/ so dann zuförderst Unser Röm. Kays. Wahl=Capitulation, Reichs=Abschiede etc. und in Mangel derselben die Kays. Rechte und rechtmäßige Observationen und Gebrauch in acht nehmen/ und nach denselben ihre Decreta, Bescheid und Urtheil richten.* Adde juramentum Des Reichs Hof= Raths / ibi: *iezig und künfftige Des Heil. Reichs Constitutionen und Satzungen etc. in acht zu nehmen in allen Sazungen und Handlungen / & §. pen. Es solle auch Unser Kays. Wahl=Capitulation, alle Reichs=Abschiede etc. auf der Reichs= Hof= Raths= Tafel / damit man sich deren auf zweiffelhaftigen Fällen gebrauchen könne/ stets vorhanden seyn/ und von selber nicht verrucktet werden.* De Judicio Camerali idem disertis verbis constitutum: vid. *Ordinat. Cameralem de Anno 1555. part. 1. tit. 13. & in Nova Concept. Ordinat. Cameralis part. 1. tit. 19. & Juramentum Assessorum part. 1. tit. 57. ibi: Nach des Reichs gemeinen Rechten/ Abschie*

Abchieden etc. Denais voce *Adfessorum munus* Rodingh. *Pandect. Camer. lib. 4. tit. 3. p. 963.* Quin si quando parum attenderentur Imperii Recessus, gravissimè eâ de re conquesti leguntur prudentiores multi ex Imperii Statibus. Fridericus Wilhelmus, Pro-Elector Saxonæ, in *Scripto ad Legatos in Comitibus Ratisponensibus commorantes* ita infir: Es ist leider dieser Mißbrauch bey solcher wolbedachten Reichs Ordnung/ daß es zwar verabschiedet also verbleibe/wie es aber ins Werck zu richten/beyzeiten nicht in acht genommen werde/sondern sich mehrer theils ohne fernere Zuthun darauf verlasset/ daß solches im Reich also geschlossen / und in Abschied gebracht/ darüber einmals das H. Rom Reich unversehens zu Grund und Boden gehen möchte. Et Evangelicorum Statuum Lipsiæ congregatorum ad Imperatorem in literis die 18. Martii Anno 1631. gravis est querela: Es wolle das Ansehen gewinnen/ als ob die so mit grosser Providenz und Fürsichtigkeit aufgerichtete Sanctionen und Abschiede / gar ihre Abschiede bekommen sollen.

XXXII. At quæ sit ratio quâ adstringunt Imperii Status & Subditos inquirendum nobis adhuc superest: vim contractus an legis habeant Recessus? an utriusque? quod nostra ætate disceptari coepit. Contractus vim iis negari non posse, docent manifestissimi textus singulorum ferè Recessuum: vid. Recessum *de Ann. 1500. in fin. Recess. de Ann. 1512. itidem in fine: de Ann. 1559.* ubi verba vereiniget/verpflichten/ verpflichtet/ vertragen (quæ Contractus sunt,) reperire est. Sed &, quod itidem leguntur in Recessu 1559. illa: setzen/ordnen/und wollen: & in Recessu Imperii de Ann. 1564. setzen/ordnen/ und wollen demnach. Et in Recessu de Anno 1570. Darum gebieten/ und wollen/daß alle und iede Stände und Obrigkeiten/ ob diesem Unserem Gebot mit allem ernstlichen Fleiß halten/ quæ præceptum & legem continent: & cum Recessus ab iis, qui legum ferendarum potestatem in Imperio Germanico habent, ferantur, cum obligatorio præcepto, omnibus Imperii civibus & subditis publicentur: tum in plerisque quæ iis continentur rebus votorum numerus attendatur, idque jus sit, quod plures volunt, cum in Contractibus vota plurium non sufficiant, sed singulorum consensus requiratur; Ideò & leges esse, & contractus vim habere, non immeritò Fibigio *quest. 3. semidec. 8. n. 11.* visum fuit. Neque novum est, utramque vim

vim contractus & legis, uni negotio tribui, quod pridem observatum Grotio *lib. 2. de J. B. & P. c. 14. num. 9.* vid. ad eundem Felde-
num *in ult. edit. Annot.* Et monuit jam antea contra Obrechtum,
Paurmeisterus *d. l.* (qui indè, quod in vim contractus valere Reces-
sus dicuntur, malè addita exclusiva particula, quasi solum in vim
contractus valerent, exemerat à Recessibus mediatè Subditos)
*Quod dicitur Decreta vel Recessus Imperii habere vim conventionum
& contractuum, non ita simpliciter exaudiendum esse.*

XXXIII. Cessat vis & obligatio Recessuum Imperii, ex iis causis,
quæ alioquin faciunt cessare legis virtutem. I. Si cesset tota causa fi-
nalis, vel finis internus, qui à re præcepta non distinguitur. Ad
eum enim in cessatione legis omnis respicitur, non ad externum, &
à materia præcepti distinctum, quando quæritur de perseverantia il-
lius & cessatione vid. *l. ult. ff. de Scto Siliano l. 8. §. 2. de Jure Pa-
tronatus, Suarez. de legibus lib. 6. c. 9. n. 5. 9. 10. Salas de legibus disp. 21.
sect. 3. n. 34. Bonacina disp. 1. quest. 1. punct. ult. §. 2. n. 1. vers. dixi ces-
sante tota causa: post Covarruviam Azorium, Victoriam, Castro Pa-
lao Operis moralis part. 1. Tract. 3. disp. 5. punct. 1. n. 4.* II. Si ad certum
tempus, vel terminum saltem, aliquid constitutum sit, ut Constitutio-
nes de solutione Debitorum in ultimo Recessu *de An. 1654. §. 6. vel
nun die Capitalia: Neque enim dubium, existente termino legis, eam
evanescere, l. 27. §. 1. l. 52. §. 3. de pactis l. 21. ff. de Vulgari & pupillari
substitutione.* III. Si abrogetur, lata alia in adversum lege: *§. penult.
Instit. de Jure N. G. & Civili l. fin. de Constit. Princip. & cap. 1. de constit.
in 610. Thomas 1. 2. quest. 97. art. 1. & ibi Scholastici ac Moraliste, In-
terpp. in l. un. C. de caducis tollendis in princ. & passim.* IV. Si con-
suetudine rationabili, & legitimè præscripta, ejus obligatio sublata
sit, *l. 32. §. 1. ff. d. LL. Sctis & longa consuetud. cap. ult. X. de consue-
tudine.* Non est verò obligatio sublata si simpliciter, quamvis longo
tempore, nullus sit Recessus alicujus usus, quod fieri solet in multis
materiis *v. g. Expeditionis Romanæ, Turcicæ, &c. arg. l. 3. in princ.
C. de Jure Domini impetrando.* Consuetudo enim, quæ legem abro-
gare debet, vel novam statuere, necessariò oriri debet ex speciali in-
tentione statuendi novam, Emanuel Saa. *verbo Consuetudo, Bonaci-
na, disp. 1. quest. 1. punct. ult. §. 3. n. 19. post, Suarezium, Vasquez, & Sa-
las, Castro Palao d. l. Disp. 3. punct. 3. n. 12.* Sed & ex parte cessare,
potest

potest ex Interpretatione, si nempe declaretur, Recessum ad illum casum, de quo agitur, non pertinere, quod de LL. in genere omnibus monet, post alios Castro Palao *d. l. disp. 5. in princ. punct. 3.*

XXXIV. Dispensatione etiam remitti obligationem, ut aliarum multarum legum, ita interdum Recessus Imperii posse, dubio vacat. vid. ejus Exemplum in Recessu de Anno 1654. *S. Nach dem mahl aber / & secuta dispensatione, quæ extat apud Rhodinium pandect. Cam. lib. 1. tit. 12. p. 201.* adde Amplissimum DN. Johannem Melchior Sax. *in disp. de Dispensationibus th. 251.* Dispensatio tamen hæc, non ad Imperatorem solum, sed Imperatorem cum Statibus simul spectat, quod satis ostendunt Capitulationes: vide imprimis ultimam Leopoldi Imperat. *art. 38.* Carpz. *de Lege Regia cap. XII. sect. 2.* Illud vix monendum esse putamus nullam esse universalem obligationem ad Recessum, si de eo convenire Status nequeant, quod factum Anno 1608. & Ann. 1613. in nuperis Comitibus Anni 1654. ajunt Principes & Status Protestantes apud Limnæum *tom. 2. addit. ad lib. 9. cap. 1. n. 167.* Anno 1608. *Sey es zur Dissolution des Reichstages / Anno 1613. aber zu keinem ordentlichen verglichenem und als lerselts beliebten / sondern vielmehr einem einseitigem von den Protestirenden vermög vorhandenen offenen Abdrucks publicè contradicirten Reichs-Abschied / re. ausgeschlagen.*

XXXV. Patet ex his, quæ scripsimus, quid differat à Recessibus Imperii **Constitutio Imperatoris solius.** Hi enim Statuum deliberationem & consensum postulant. Quid à **Constitutionibus Imperatoriis** etiam si accesserit unius vel alterius ex Statibus extra Comitibus consensus, ut in Pace Pragensi, quæ ideò meritò in ultima Editione Moguntina Recessuum omissa est. Sed & à **Recessibus Conventuum Circularium** multum discrepant. Sunt enim illa Decreta, Comitiorum non omnium Imperii Statuum, vel nomine omnium collecta, sed certæ saltem Imperii partis. Multò magis autem inter Recessus Generales hujusmodi, & cujuscunque Germanicæ Provinciæ Particulares **Landtags Abschiede** differentia plurimum est. A Statibus enim solummodò Provincialibus, unius alicujus Imperii Status, ad salutem unius Provinciæ illi componuntur. Qua ratione & discriminis plurimum

num est inter universales Imperii leges & Ordinationes hujusmodi Provinciales vel Statuta. Quin satis quoque manifestè apparet, quale sit inter Recessus hujusmodi & foedera Statuum Imperii, vel invicem, vel cum aliis, discrimen.

XXXVI. Cæterum aliquot seculis nulla Recessuum hujusmodi facta est collectio. Primum enim, quod sciamus, uno volumine Anno 1527. Spiræ typis descripti sunt. Inscriptio libri ista: *Alle und tede des Reichs Ordnungen / samt der gulden Bull und Abschieden / c. Aus Befehl Kayf. Majest. Statthalters und Regiments im Heil. Reich zusammen gelesen durch Peter Trachen / Schultheissen zu Speyer.* Insecutæ Editiones Moguntinæ Anni 1548. 1552. 1559. 1567. 1599. 1607. 1614. 1615. 1621. 1642. quam excepit demum ultima Anni 1660. Omnes verò imperfectæ. Nec enim Recessus alios, quam ab anno demum 1356. promittunt quidem. At verò tanto tempore, quod ad illum annum usque ad Caroli M. ætatem, fuit, nulla fuisse Comitiam, nullos Recessus, nemo hactenus dicere ausus est: ac si auderet aliquis, ipsa ratione, Historia, & exemplis eorum, quæ habet Goldastus & Lehmannus, refelli potest. Sed & ab illo tempore nullæ Constitutiones Imperii ab anno 1356. ad annum usque 1442. ibi exhibentur. Et fuisse tamen plures testantur vel illa solum, quæ in Chronico Spirensi collegit Lehmannus. Sanè Limn. ad lib. 9. cap. 1. num. 225. se admonitum ait à Georgio Christophoro Waltero, esse qui ab anno 1356. usque ad annum 1507. viginti & novem conventus Imperiales commemorant: quo toto tamen tempore non nisi 5. in Editione Moguntina Imperii Recessuum reperiantur. Cæterum, quod Walterus putavit, an idoneis argumentis ostendi possit vel ex Historia veteri, vel ex collectione aliqua, aut aliundè, nos maximoperè dubitamus, Goldasto & Lehmanno non observantibus alia Comitiam, aut Recessus, nisi annorum 1442. 1466. 1471. 1474. 1479. 1486. 1487. 1489. 1495. 1496. Addit his: *Erklärung des Landfriedens zu Nuremberg / anno 1552. aufgerichtet / s. so iemand von der Schuld / Comitiam anni 1498. Friburgi habita.* Quod si his aliquis adjecerit Recessus anni 1510. 1535. 1543. 1559. 1569. qui integri additi sunt in ultima editione Recessuum, cum hactenus in collectionibus omnibus defuissent, is minimè dubitabit valdè imperfectas esse

esse Editiones Recessuum Imperii hactenus omnes. Quid? quod insertæ sunt etiam Constitutiones, quæ Recessus Imperii non sunt. Nisi Recessum esse credere velimus, Interimisticum scriptum Anni 1548. quod in Moguntinis omnibus, & Pacem Pragensem, quam in Ostermanniana Editione Anni 1642. legimus.

XXXVII. Nec Imperfectæ solum sunt Recessuum Imperii Editiones; sed quod dolendum meritò, multò plurimis etiam tum veteres, tum posteriores imprimis, laborant vitiis. Adducemus aliquot, undè id liquido cunctis patere possit, Exempla. In der Kegiments-Ordnung zu Augspurg anno 1500. Tit. der Türcken halb. in omnibus Editionibus corruptissimè legitur. Weiter haben wir nicht ohne Beschwerung unsers Gemüths betracht/und zu Herzen genommen/ wie schwerlich der Feind Christi der Türke sein Macht nicht weiter (nonnulla exempla habent nit weiter) dann bissher in die Christglaubige Gewalt gesteckt; pro noch weiter / ut legitur in Editione hujus Recessus Spirensi anni 1527. correcta à Petro Trachen/ Sculteto; aut ut habet Exemplar quoddam manuscriptum hujus Recessus: iehv ferner. Recessus Spirensis anni 1542. S. Wo dann also re. in Editione Moguntina legitur: Durch die ungeordnete Einnehmer / pro durch die undergeordnete re. In der Käys. Erklärung wegen der Religion zu Augspurg / tit. 21. S. pen. (quæ tamen constitutio propriè non meretur locum inter Imperii Recessus, utpote non probata à Statibus omnibus, sed nonnullis saltem) legitur corruptè: hiemit wollen wir dem Ungehorsam nichts abziehen/ den die Kinder ihren Eltern schuldig; pro dem Gehorsam / R. A. zu Augspurg 1555. S. ob auch der Oberst; ibi, daraus sollen sie in Beyseyn der Beschädigten und der jenigen/ so die Sache nicht belanget (edit. veteres habent nit) zu halten; pro mit belanget; Cammer-Gerichts-Ordn. de An. 1555. part. 2. tit. 23. Es wäre dann/ daß die Sache und Handlung darüber die Käys. Mandata zu erkennen gebotten / pro verboten; ut habent reliquæ Ordinationes, & latina versio Gobleri. R. A. zu Augspurg/ an. 1559. S. solche fürfallende/ in fine ibi, die in Jahrs-Frist dem Cammer-Gericht verpflichtet gewesen/ pro nicht verpflichtet gewesen; Münz-Ordnung zu Augspurg de An. 1559. S. Und damit diese re. legitur. Doch wo die Kräiß-Stände befinden / daß von nöthen wäre zween

Probation-Tage Jährlich gehalten werden / pro daß nicht von nöthen wäre zween. Vidit hoc jam pridem Goldastus, qui ut ipse commemorat, im Rechtlichen Bedencken von Confiscationen der Zauberer Güter p. 140. destinaverat idè in lucem edere libellum inscriptum: Warnung von denen zu Mainz/bey Behem/Albin und Strohecken gedruckten Reichs=Abschieden; Sed morte præventus quod facere animum induxerat, vel non absolvit, sed saltem libellus ille alicubi latet ineditus.

XXXVIII. Adeò autem non corrigit hæc vitia ultima Editio Anni 1660. ut plurimis locis passim etiam augeat. Dabimus saltem ejus etiam aliquot Exempla. In Ordinatione Camerali zu Augspurg Ann. 1500. Constitutione cujus Inscriptio: Die Artikel des Cammer=Gerichts zu Lindau / Frenberg / werden hiemit ratificirt *re. p. 13.* post verba: daß dargegen Reformation der Notorien fürgenomimen werde; omittuntur illa: Dardurch solches fürgekommen werde; & ibidem: untüglich geschickt / pro untüglich und nicht geschickt / ut ex ratione & comparatione primæ Editionis Spirensis Recessuum patet. Id gravius etiam est, quod §. integer der Cammer=Gerichts=Ordnung zu Augspurg/ Anno 1500. aufgerichtet/ *qui sub tit. in princ.* legi debebat, ac integris quatuor lineis constat, omittitur. Prolixum esset omnia referre, cum locis pluribus, quam aliquis qui non contulerit, credat, errore typographi peccatum sit: imprimis in Ordinatione Camerali. Interim ut posteriores nonnullæ Editiones, antiquissimas eo superant, quod additum habeant Germanico (qui solus in antiquis legebatur) latinum textum Bullæ Auræ, Ostermanniana autem reliquas eo superat, quod Epitome Auræ Bullæ etiam accesserit; Ita ultima hæc, reliquis eo nomine antistat, quod Recessus quinque ann. 1510. 1535. 1543. 1559. 1569. desideratos in prioribus, adjecerit; & quod præterea in paragraphos, numeris distinctos, Recessus singulos dividat: quod summam rerum, Recessibus definitarum, capita circa singulorum initia observet, ac demum Indices tres, Generalem, quam reliquæ Editiones multò locupletio-rem, speciales verò, Bullæ Auræ, & Ordinationis criminalis, locupletissimos habeat.

XXXIX.

XXXIX. Melchior Goldastus ab Heimensfeldt tentavit quidem colligere à prima origine Imperii Germanici Recessus. Atque tomos etiam tres edidit. Eorum secundum Christiano II. Electori Saxoniae, Vicario Imperii inscribit, atque dedicationis hujus hanc se habere causam ipse ad Electorem profitetur. *Ut super iis una pariter cum Serenissimo Collega in commune consuleret: Et ubi consuluerit, de iisdem juxta sanctissimi muneris à Regibus delatam gratiam, cum Sacra Casarea Majestate agat, eamq; ope consilioq; juvet, ut auctoritate Imperatoria eas Constitutiones, quae nonnihil ab usu recessisse videntur, commoda interpretatione, restituat, quae obrepserunt atq; furtiva sunt, (cujusmodi nonnullas in ea collectione esse à Pontificibus Romanis confictas ipse agnoscit) tollat, quae publicis Decretis abrogata, nullas esse jubeat, quae verò grata in vulgus et in usum bonumq; publicum necessariae sunt, quaeve ut vim atq; vigorem obtineant res communis postulat, nova sanctione corroboret, confirmet, in universosq; Imperio exerceri procuret.* Sed & res illa effectu caruit; & non manca solum est illa collectio, sed & falsa quaedam, dubiae fidei nonnulla, abrogata plurima eam continere, tum res ipsa loquitur, tum confitentem modo audivimus Goldastum, cujus tamen laudem eximiam, in nonnullis adhibita diligentia meretur. Quid quòd tertio operis illius tomo, & tomo uno Collectionis, quem Matthiae Imperatori dedicavit, Francorum Regum Decreta, nostris Recessibus permiscet, & posteriores Recessus non attingit. Galli Decreta Comitiorum antiquissima, à primis Francorum Exordiis, summa cura collecta debent industriae Cardinalis Mazarini, qui 50. Majoribus manuscriptis voluminibus, quicquid ab ultima antiquitate usque, excussis Archivis & Bibliothecis Galliae erui potuit, magnis sumptibus colligendum judicavit, quomodo illi ante paucos annos adhuc in Bibliotheca Mazarinea extabant.

XL. Recessus hos Imperii à Pontificibus, & quidem Paulo IV. primum, inter libros prohibitos relatos, eaque de re non semel conquestum esse Ferdinand. I. Imperatorem legitur in *Disp. 4. vol. 2. th. 1. lit. b. Collegii publici DN. Cancellarii Schützii de Statu Rei Romanae.* Atque ejus rei testis advocatur Petrus Suavis Polanus in *Historia Concilii Tridentini*, qui verò suo nomine non alius est quam

quam Frater Paulus Servita. Cæterum quamvis tum ex Sleidano de Statu Religionis & Reipublicæ, tum ex Petro Suave id satis appareat, nonnullos Imperii Recessus bilem movisse Pontificibus, imprimis illos, qui continent *pacem religiosam*, aliaque *Religionem*, aut *disciplinam Ecclesiasticam* attingentia; id tamen, omnes Recessus, ac totum volumen, iuter libros prohibitos relatum, ibi disertis verbis legi, hæctenus non observare potuimus. Non erunt autem huiusmodi protestationes aut contradictiones Pontificiæ majoris momenti, quàm illæ quas opposuit Bulla edita anno 1651. Paci Monasteriensi & Osnabruggensi Innocentius X. Sane fulgura hæc esse expelvi abundè docuere libris integris Viri Clarissimi Hermannus Conringius Helmstadiensis, & Johannes Hornbeck Ultrajectinus Professor, quibus adde Ludovici de Montesperato Vindicias Pacificationis Osnabruggensis & Monasteriensis. Id demum addimus, optandum, prodire aliquando Commentarium eruditi Viri in hoc volumen Recessuum. Agitaverat animo tale quid Goldastus, atque extant hodiè prima illius operis manuscripta ac inedita rudimenta Francofurti ad Moenum apud privatos. Extant & breves notæ ac ineditæ Caspar. Bitscii, scriptæ ipsius Bergeri Cameræ Assessoris manu, Spiræ, in Bibliotheca Bergeriana; sed in totum Codicem, hæctenus typis descriptum, nihil prodiit. Nuper tamen Anton. Gunth. Fritschius tale quid pollicitus est. Quod quale futurum sit dies docebit. Nos hic pedem figimus.

F I N I S.

1012

ME

B. M. II, 26.
h. 2, 3.

DIS

IMPE

W

Citel Bern

ERICO

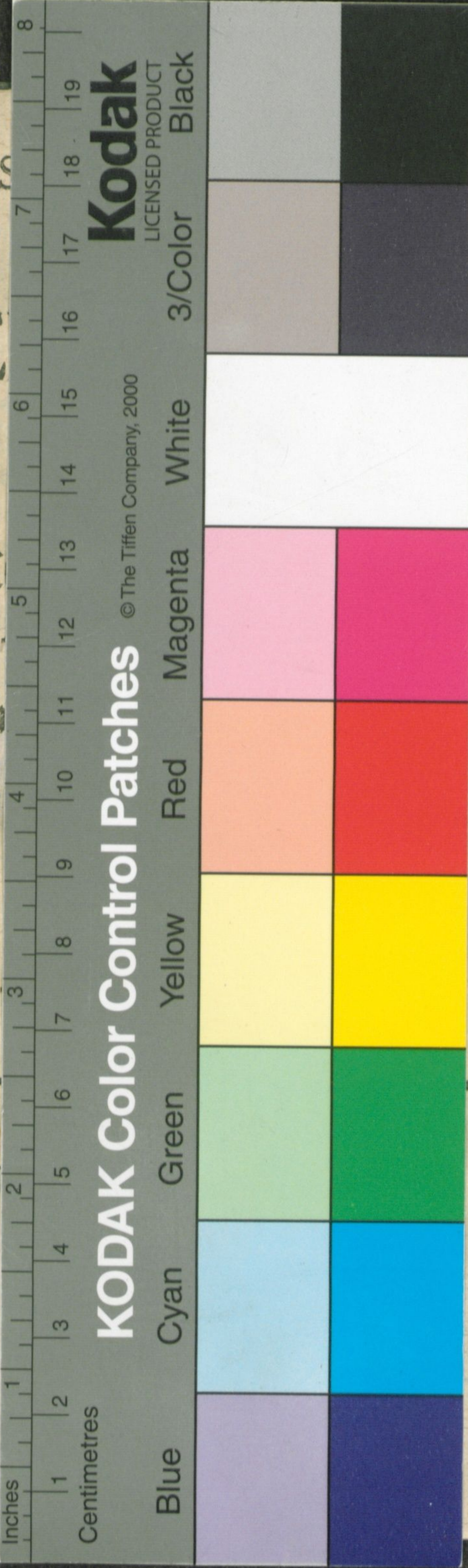
In

Typis J

B
II R
1790

53
S.

BIBLIOTHECA
D.

Kodak
LICENSED PRODUCT

© The Tiffen Company, 2000

KODAK Color Control Patches

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

